

A TÁPAI GYÉKÉNYSZÖVÉS ÉS SZÓKINCSE

ILIA MIHÁLY ÉS JUHÁSZ ANTAL

A gyékényszövés a néprajzi szempontból eléggé feldolgozott népi iparágak közé tartozik. Bár országos jellegű szintézis még nem készült róla, de az analízis munkáját már többé-kevésbé elvégezték kutatóink az egyes tájak és községek gyékényszövési módjainak ismertetésével.¹ A többi között feldolgozták Tápe község gyékényszövő háziiparát is: először IRMÉDI-MOLNÁR LÁSZLÓ 1933-ban, majd HORVÁTH JULIA 1939-ben megjelent tanulmányaikban. IRMÉDI-MOLNÁR főleg a szövési módot írta le és értékes történeti adatokat közölt, míg HORVÁTH JULIA az előző dolgozatot sok tekintetben kiegészítve, rendszeres és elég részletes néprajzi összefoglalót adott. Mégis úgy érezzük, hogy a néprajztudomány ezzel a két tanulmánnyal nem tekintheti lezárttnak a tápai gyékényszövés feldolgozását. Az említett tanulmányok ugyanis — kétségkívül meglévő értékeik ellenére — több helyütt hiányosak és több félreértést, tévedést is tartalmaznak. Az újabb feldolgozást nézetünk szerint részben ez teszi szükségessé, másrészt az, hogy a régebbi dolgozatok óta lényegesen megváltozott a gyékényszövés több fázisa Tápén. Ma már szövetkezet szervezi a gyékényszövést és az értékesítést. Ez kihatott a feldolgozásra is, új készítmények jelentek meg és elterjedt — bár csak részben — a fejlettebb technikai eljárás: a szövőszéken szövés. A tápai gyékényszövő háziipar feldolgozásában a néprajzi szemponton kívül még több más nézőpont is érvényesülhet: megírásra vár a gyékényszövés története, az értékesítési viszonyok története és ezzel kapcsolatban a lakosság anyagi helyzetének elemzése. Ezeket a problémákat csak röviden érinthetjük, feldolgozásunk elsősorban néprajzi szempontú, ezenkívül főleg a nyelvészeti szempontot kívánjuk érvényesíteni, mivel néprajzi összegezés a tápai gyékényszövéstől még nem készítették.

*

¹ *Élő Dezső*: Sarród község monográfiája. Bp. 1928.

Ébner Sándor: Gyékényszövés Bodroghözön. Népr. Ért. 1929. 109—112.

Szűcs Sándor: A gyékényszövés és eszközei a bñharmegyei Sárredén. Debreceni szemle, 1933. 393—404.

Kálmán Béla: A bösárkányi gyékényszövés és szókincse. Magyar Nyelvjárási tanulmányok. Bp. 1942.

Irmédi-Molnár László: Tápe község háziipara. Népünk és Nyelvünk. 1933. 177—185.

Horváth Júlia: A tápei gyékényszövés. Népr. Ért. 1939. 204—215.

Tápé a Tisza jobb partján fekszik Szegedtől északra, a város közvetlen szomszédságában. Egyike a legrégebb magyar faluknak, már a dömösi prépostság 1138. évi oklevele is említi. A község lakóinak évszázadokon keresztül a Tisza és a folyómenti nád- és sásrengeteg nyújtott megélhetést. Az oklevelek tanúsága szerint a falu határát tavak és erek borították (*Ete*, *Vár-* és *Gyékénytő*), amelyekben gyékény is termett. Így tehát régebben — a mocsárlecsapolás és a Tisza-szabályozás előtt — a község közvetlen határa szolgáltatott nyersanyagot a gyékényszövéshöz.²

Tápé lakói valószínűleg már a honfoglalást követő évszázadok óta foglalkoznak a gyékényszövésel. Valószínűnek tartjuk, hogy a lovas-nomád magyarság még az őskorából hozta magával a primitív gyékényszövési mód ismeretét, de ha az ittlakó szlávoktól tanulta meg, akkor is a XI. századba tehető a tápai gyékényszövések kezdete.

Meg kell jegyeznünk, hogy a régészek szerint a fonás-szövés legprimitívebb technikáját már az ú. n. mezolitikum (kb. i. e. 3000 év) óta ismeri az emberiség. A szegedi múzeum őriz egy gyékénylenyomatos cserépdarabot, amely a neolitikumból származik.³ A cserép a lelelt ásatás alkalmával került felszínre, tehát arra vall, hogy a mai Tápé környékén már a csiszolt kőkorszak embere szőtt gyékényt.

A történeti forrásokból a tápai gyékényszövések múltjáról nem sokat tudunk meg. A tápaiak sokáig bizonyára csak a saját szükségletükre szöttek, de már 1550-ből adatunk van arra, hogy kereskedtek is: a törököknek 600 akcse árú gyékényt adtak el.⁴ Háziiparuknak a szegedi kereskedők megrendeléseit adhattak lendületet. A középkorban a szegedi sószállító hajókon alkalmazhatták, majd a XVIII. század közepétől kezdve a szegedvidéki dohánytermelés exportjához használták föl a tápai gyékényt.⁵ A dohánykivitellel foglalkozó szegedi kereskedők nagy megrendeléseket adtak a tápaiaknak, ami folytonosan növelte a gyékénytermelést. A XIX. század közepe felé már évenként 2000 db gyékényt adtak el a tápaiak magyar és török vidékeken.⁶ Tápén valószínűleg manufaktúra alakult ki ebből az ősi parasztiiparból, amiben döntő szerepet játszott az a körülmény, hogy a falu többsége az úrbérrendezés után zsellérré vált.

A környékbeli mocsarak és nádasok lecsapolása nem vetett véget a tápai gyékényszövésnek. A tápaiak azóta fölkeresik az ország távolabbi gyékénytermő helyeit is (*Fonyód*, *Pákozd*, *Diósvizsló*, *Hatvan* stb.), hogy folytatni tudják hagyományos foglalkozásukat. A gyékényszövések jelentős jövedelmeket adott a múltban is Tápé lakosságának, de még jövedelmezőbb a szövetkezet megalakulása óta.⁷ Megszűnt a kofák ki-

² A Tisza-szabályozás az 1840-es években kezdődött.

³ A szegedi Móra Ferenc Múzeum régészeti gyűjteményéből: 57. 3. 407 ltsz.

⁴ Zsilinszky Mihály: Csongrád vármegye története. I. 261.

⁵ Giday Kálmán: Hozzászólás Tolnai György: A parasztiipar kialakulása és tőkés iparrá fejlődése Magyarországon c. vitacikkhez. Századok. 1957. 790—98.

⁶ Fényes Elek: Magyarország geográfiai szótára. Bp. 1851.

⁷ A tápai szövetkezet 1951-ben alakult. 1949-től kezdve fennállt mint a Földművelésügyi szövetkezet egyik részlege, de önállóan 1951 augusztusában kezdte meg működését.

zsákmányolása, a gyékényvágásról és az értékesítésről nem kell mindenkinek külön gondoskodni, mert ezt a szövetkezet szervezi és állandó keresetet biztosít, mert a szövetkezet mindig átveszi a készítményeket. A Háziipari Szövetkezetben dolgozik a falu legnagyobb része és a gyékényszövés ma Tápén még virágzóbb, mint valaha.

I. A gyékény levágása és hazaszállítása⁸

Májusban, pünkösdvasárnap táján indulnak el a tápaiak *mögnézni a gyékényt*. Ezzel a feladattal néhány idősebb, tapasztalt embert bíznak meg, akik tudják, mikor lehet majd hozzákezdeni a vágáshoz. Az utazás célja kettős: egyrészt a gyékényvágó hely kiszemelése (elég érett és jó-e a gyékény), másrészt a parcella kibérelése. Az alkalmas hely kiszemelése úgy történik, hogy egy ember fölmászik egy fára a gyékényes rét szélén, a másik belemegy a vízbe a gyékényt mögtekinteni. Közben levág egy csomó gyékényt, azt botra vagy rúdra köti és föltartja a feje fölé, hogy a másik lássa és kiáltással irányítani tudja. Ezt nevezik *gyékényzászlónak*. A levágott zöld gyékényből visznek haza mutatót.

Régebben a bandagazdáknak rendszerint az uraságokkal kellett megegyezniük, mert a gyékényes rétek és halastavak uradalmi birtokok voltak. A gazdák megalkudtak és megvették a talpon álló gyékényt. Volt olyan egység, hogy *felibű vágták* és a másik felit azután pénzért kiváltották. A szödők mindig *egybe fizettek* a gyékényrét gazdájának. A rétet kibérelő gazdák azután otthon megszervezték a bandát. Júliusban azonban még egyszer megnézték a gyékényt, hogy pünkösdtől óta érte-e valami baj (jégverés, tűz stb.). Ekkor néhány *pusztaszödő* is elment a gazdákkal, útiköltségüket a többiek megtérítették. Ha kinyírt a gyékény *nyíjja*, akkor Szent István napja előtti héten mennek gyékényt vágni, ha nem, akkor csak Szent Istvánkor.

A bandagazdák elsősorban a rokonságot vették be a bandába, de ha a rokonok közül nem tudták megszervezni, akkor szödőknek summásokat, részesaratókat fogadtak. Tulajdonképpen a gazdákat nevezték szödőknek, a gazdák által fölfogadott embőroket pedig megkülönböztetésül *pusztaszödőknek*. Ha a gazda nem ment el gyékényt vágni, *pusztaszödőt* állított maga helyett. A szödők megegyezés szerint *felibű, harmadábű* szödték, de leggyakoribb volt az az eset, hogy *ötbű kettő* volt a szödő.

Egy bandában hat ember dolgozik. Egy-egy nagyobb gyékényrétet több gazda bérelt ki, így több banda dolgozott egy helyen. Sokszor 90–100 emer is *ety karra dógozott*. Miután kijelölték, melyik hat embőr tartozik egy bográcsra, kocsist fogadtak, aki elvitte őket a gyékényszödő helyre vagy a vasútállomásra. A kocsis szombatonként kenyeret és tisztát vitt a gyékényszödőknek. Munkájának bére kialakult mennyiségű gyékény volt.

⁸ A gyékényvágásra vonatkozó adatközlőink: Biacsi János 72 éves, Lengyel András 72 éves és Ilia Mihály 49 éves tápai földművesek voltak.

Ezután a gyékényszödő fölkészül a munkára. Takarónak régebben subát vittek, ma inkább pokrócot. A gyékényszödéshez használt szer-számokat: gyékényszödő kasza, kaszakő, ráspoly régen bőrtarisznyában vitték, ma szatyorban. Legrosszabb ruhájukat viszik magukkal és bocskort, amit régebben maga a szödő csinált rossz csizmaszárból (*kanca-bocskor*). Az élelmet zsákba rakják. Kenyeret, szalonnát, tarhonyát, krumplit, vöröshagymát, sót, paprikát visznek magukkal rendszerint egy hétre valót, de szalonnából annyit visznek, hogy a szödés idejére elég legyen. A bandából közös megállapodás szerint egy ember visz bográcsot, egy pedig csöcsös korsót. Aki a bográcsot viszi, annak adnak egy kéve gyékényt az edény használatáért.

Ha közel volt a gyékényszödő hely (pl. Dóc, Kurca, Fehértó), kocsival mentek, távolabbra vonaton. A kocsira fölrakták a *gunyhófákat*, a vendégoldalra a zsákokat és ha olyan vidékre mentek, ahol nehéz tüzelőt szerezni, szöttek *rőzsevastagát* is tüzelőnek.

A gyékényszödés mindig férfimunka volt. A gyerek már 15 éves korában szötte, az öregek pedig ameddig bírták. Újabban az asszonyok is voltak gyékényt vágni a közelebbi helyeken, — *Vajháton, Szentesen* —, ahol szárazon lehetett vágni.

A gyékényvágás előkészületei ma is hasonlóan folynak. A szerve-zést a szövetkezet végzi, előre szerződést kötnek az Állami Tőgazdasággal és az egyéni gazdákkal, gondoskodnak a gyékényápolásról; a gyékényes területet ősszel, a szödés után felgyújtják, hogy a kártevők elpusztuljanak. A szövetkezet szerződést köt a szödőkkel is, a szödők utazási költségeit megtéríti vagy saját teherautóján szállítja őket. A tápaiak régi idők óta az augusztus 20-a előtti héten, a gabonacséplés befejezése után indulnak gyékényt vágni. A gyékényszödő helyre érve az első nap még nem fognak hozzá a szödéshez, hanem előkészülnek a munkára. Először azok, akik *ety karra dőgoznak*, mögválasztják a bandagazdát. Ez rendszerint idősebb, tapasztalt gyékényszödő. Bandagazdája ugyanakkor minden hatos bandának is van. Ha a gyékényes rét közelében van tanya vagy major, akkor ott szállnak meg az istállóban vagy a magtárban. De ha nincs a közelben szálláshely, gunyhókat építenek. Rendszerint minden banda külön gunyhót készít. A gunyhókészítés a következőképpen történik: 2—3 oszlopot ásnak le a földbe, ezekre kerül a hazulról hozott szelemenfa. Ehhez horogfákat támogatnak, majd ezeket kívülről gyékénnyel, vagy náddal borítják. A gunyhó tetejét és oldalát *lészegik* gyékénnyel, hogy a vihar el ne vigye. Végül ajtót is csinálnak gyékényből vagy nádból, aminek a sarkát gyékénykötéssel erősítik a gunyhó elejéhez. A gunyhó elején a gyékényt kívül-belül *rőzsevastagával* összefogják és a *rőzsevastagát* gyékénykötéssel a gyékényhez erősítik. Ez a *karcél*. A gunyhóban derékalznak szalmát, szénát vagy csepje *gazit* terítenek el.

Ha nincs a közelben kút, a rét szélén *kopolyakutakat* ásnak. Egy-két banda és egy kút.

A gunyhó elrendezése a következő: a fekvőhelyek két oldalon vannak, a gunyhó közepe szabad. Az ajtónál van a bogrács és a korsó helye. Holmijukat a *févajhoz* rakják, a szalonnát és a tarhonyás zacskót

pedig a horogfákra akasztják. A gyékényvágó kaszákat a gunyhó elején a *karcélhó* dugják.

Mielőtt elkezdenék a szödést, minden hatos banda választ magának egy szakácsot. Rendszerint azt választják, aki már az előző években is szakács volt és ismerik, szeretik a főztjét. A kiválasztott ember megcsinálja a szolgafát és mércét készít a szalonna méréséhez. A szalonna-mérés úgy történik, hogy levágnak egy akkora darab szalonnát, amekkora egy főzéshez a bandának elegendő. Ezt madzaggal egy bot végére kötik, melynek a közepére és másik végére is madzagot kötnek. A bot a közepére kötött madzagon függ. Most a bot másik végén lévő madzagra hurkot kötnek és abba akkora szalonnát tesznek, amekkora egyensúlyban van a másikkal. Ez a mérték, ehhez mér a szakács minden nap egy másik ember szalonnájából.

Miután a gunyhót elrendezték, a bandagazda az emberekkel mögénézi a gyékényt. A vágást akkor lehet kezdeni, amikor *bodorodik a farka*: ilyenkor érett a gyékény. Ha *zöden* vágják, a *tüve mögvakul*, a következő esztendőre nem hajt ki. Ekkor osztják föl parcellákra a rétet a bandák között. A gyékényt *kicsóvázzák*, hogy egymáséba ne menjenek. Ezzel befejeződnek a gyékényszövés előkészületei. Másnap kora reggel, 6—7 óra tájban kezdődik a szövés.

Mielőtt a gyékényszövésre rátérnénk, röviden ismertetjük, milyen gyékényfajtákat különböztetnek meg a tápaiak. A gyékény hosszú, keskenylevelű vízi növény. Mocsaras, lápos területeken mindenütt megterem, ahol nád van, ott rendszerint gyékényes rét is található. Virágja a nád buzogányához hasonlít, ezt a tápaiak *pákjá*-nak nevezik. Magassága a $2\frac{1}{2}$ —3 m-t is eléri. A pákját régen taplókészítésre is használták. Szárazon sokáig tartja a paraszt és így alkalmas arra, hogy gyufa híján a paraszt távolabbi helyre szállíthassák.

A gyékényszár legalsó tüverésze a *böngyöle*, inséges esztendőkben régen ebből kenyeret sütöttek. Ezenfelül van a gyékény szára, amely barnásszínű, egymáshoz tapadó rétegekből áll — ez a gyékény *nyíjja*. Rendszerint 1—1,2 m hosszú, ritka esetben 1,5 m hosszú nyíjjú gyékényt is szödnék. Szüvésre a *nyíjját* használják. A gyékény szára hosszú, elvékonyodó, könnyen hasadó, zöldesszínű levelekben végződik — ez a *farka*.

A szép, hosszúszerű gyékényt *ustoros*, *sugaras* gyékénynek mondják. Amelyiknek a tüviből, a böngyölétől ágaznak el a levelek, az a *csillás* gyékény, ennek rövid a *nyíjja*, csak más esztendőre lesz kifejtett, szödésre alkalmas. A puha, hajlékonyszerű gyékényt *vajas* gyékénynek nevezik, ez szatyorfül fonására, gyékénypapucs-, lábtörlő-készítésre alkalmas. Régebben kádárok, pintérek, hajóácsok használták tömítéshez. A vastag, duzzadt gyékény *pukkadtt*, *pöfftetegös*, amit éretlenül vágunk le, az *taknyos*, aminek már kinőtt a buzogánya az a *pákjás* gyékény. Ez utóbbit csak tetőfedésre tudták használni, mert nagyon keményszálú. Amelyiknek a tüve összelyuggatott, az *férges* — az ilyen gyékény mai szödésnél félredobják. Azt a gyékényt, amelynek a szálai keresztben eltöredeznek, *rovászkos* vagy *rovátkos* gyékénynek mondják.

A gyékényszödés módja különbözik attól függően, hogy vízön, vagy szárazon szödik a gyékényt. Gyakoribb a vízön szödés. Ha vízön szödik a gyékényt, a gyékényszödő öltözete a következő: festő- vagy sárgavásongatyába öltözik, a lábára kapcát, arra bocskort húz és a bocskor szíjjával leköti a gatyaszárat. Felső testére inget vesz, föléje lajbit, fejére kalapot tesz. Aki dohányzik, az a dohányzacskót a gatyakorcba köti.

Kétfajta gyékényvágó kasza van: a régebbi — amelyet még ma is használnak — ugyanolyan, mint a *szárvágó*. Újabban sokan a *rángató*s vagy *csöttögtető* kaszát használják.

Első nap igen korán *beleállnak*. Ha a víz hideg, van egy kis zsörtölődés, míg be nem melegszenek, de ha jó a víz, vígan vágják. Combtól, legfőlőbb *kötöszködésig* (*kötésig*) érő vízben szödik. A szödés úgy történik, hogy a gyékényszödő marokra fog több szál gyékényt — ha vastagabb a gyékény, 3—4 szálát, ha vékonyabb 8—10 szálát — lehajol és a gyékényvágó kaszával *elhúzza* a szálakat. A szárvágó kaszával elcsapták a gyékényszálát, míg az újabban elterjedt rángatós kaszával elrántják. Sokan az utóbbit jobban szeretik használni. A jó gyékényvágónál a vágási felület majdnem vízszintes, enyhén ferde. A rossz gyékényszödők vízbeszödésnél nem nyúlnak le eléggé a tövihez és *kácsa-orrúra* vágják a gyékényt. A levágás után a szödő a gyékényszálakat fölemeli, belenéz a tüvibe, ha férges van benne, kidobja, a többi a gáztól a kasza fokával mögtakarítja. Ha szétcsúsztak a gyékényszálak, a tövit a hasához vagy a melléhez veri és aztán maga mellé, tövivel a szödés irányába a vízre fekteti. A következő vágást erre rakja, amíg egy *hónaljra* v. *tutajra* való össze nem gyűlik. Amikor kész van a *tutaj*, néz egy *csillás gyékényt*, amivel a tutajt a farkánál beköti. A következő tutajt az előzőnek a nyíjjára fekteti úgy, hogy a farkát mögcsavarja és aládugja a következő tutaj kötelének. Így egészen hosszú tutaj-sor keletkezik. Vágás közben a gázt kétoldalra eltolják, hogy középen a tutajt tudják húzni. A páklyás gyékényt nem vágják le, de ha le is vágja a szödő, kibillen a kezéből, mert a páklyája (bugája) lehúzza.

Ha jó a gyékény, akkor tíz tutaj után rágyútanak, ha rosszabb, több a munka vele, akkor már 5 tutajnál pihenőt tartanak.

A szakácsok, akik a gunyhó közelében vágják a gyékényt, 11 óra körül abbahagyják a munkát és hozzáfognak a főzéshez. Rendszerint krumplistarhonyát, paprikáskrumplit szoktak főzni, de az ügyes szakács gondoskodik más ételekről is. Amikor kész az ebéd, a szakács *hujángat*, bekiabál a rétte, vagy ha a szödők távol vannak, gyékényszózlóval, botra kötött kendővel integet. A szödők ilyenkor az összekötött tutajokat kihúzzák a partig. A tutajsort otthagyják a vízben és mennek ebédelni. Ebéd után rágyútanak, jó időben pihennek egy kicsit, de ha rossz az idő, rögtön mennek vágni. Pihenő alatt a szakács — régen a legfiatalabb szödő — kisúrolja a bográcsot, utána egy kis darab szalonnával bezsírozza és a helyére teszi. Délután folytatódik a szödés *napáldozásig*. Ekkor kihúzzák a délutáni szödést, összefűzik a délelőtti-vel és megkezdődik a *kihúzás*.

A partig mindenki a magáét húzza, de a kihúzást a banda közösen csinálja. Egy ember beáll a vízbe, adogatja kifelé a tutajokat, a másik *lóra rakja*, hogy a víz kicsurogjon belőlük. Az első tutajt lefektetik a földre, a többi sorban a tetejére rakják kissé lépcsőzetesen. Így 70—80 tutaj is fekszik egymáson, az utolsó csaknem talpon áll. Mikor kihúzták a tutajokat, bemennek a gunyhóba, átöltöznek, a vizes ruhákat kitergetik a gunyhó elejére vagy a derékalj alá rakják. Este száraz vacsorát esznek: szalonnát kenyérrel. Ha jó a gyékény, van úgy, hogy 50 tutajt is szödnék naponta, de ha a gyékény gazos, a szödés nagyon késedelmes, sokszor csak 20 tutaj a napi teljesítmény.

Ha kötöszködésnél mélyebb a víz, *lápon* vagy *ladikon* szödik a gyékényt. Ketten vagy hárman vannak a *lápon* és egy hosszú rúddal tolják a *láp*ot előre. Ilyenkor hosszabb nyelű kaszával dolgoznak. A levágott gyékényt a láp vagy ladik mellé teszik a vízre, vagy pedig a lápon rakják tutajba. A gyékényszödők nem szeretik *láprú* vagy *ladikrú* szödni a gyékényt, mert veszélyes: a láp könnyen megbillen és belefordulnak a vízbe. A *lápon szödés* ezért nagy ügyességet kíván.

Ritkábban előfordul, hogy a gyékényes rét kiszárad vagy a rétről (csatornáról) leeresztik a vizet. A szárazon szödésnél a gyékényszedő öltözte ugyanolyan, mint a vízőn szödésnél, bocskort is vesz, hogy a nád kutúja ne sértse föl a lábát. Ha szárazon szödik, nem rakják tutajokba, hanem a gazból ott mindjárt févajt csinálnak és kiterítik. Ha nagyon ritka a gyékény, előbb tutajba szödik és azután terítik. A szárazon szödés könnyebb, de az így vágott gyékény általában apróbb és gyengébb minőségű.

Az este lóra rakott gyékényt másnap reggel terítik. Terítésre partos, száraz helyet szemelnek ki a rét szélén. Févajt raknak gyékényből a nyíjja és a farka alá. A terítést a banda közösen végzi: négy ember húzza a tutajokat, kettő pedig teríti. Azok, akik a tutajokat odahúzzák, előbb összeütik a tüvit, rátöszik a févajra, kiódják és a farkát kicsapják, hogy könnyebb legyen teríteni. A terítés vastagsága kb. 1—2 sukk. Az első szödést vastagabban terítik, mert az hosszabb ideig száradhat, a későbbi térítés vékonyabb. Terítés után mögröggeliznek. A röggeli legtöbbször szalonna és kenyér, de ha a közelben major vagy tanya van, vesznek tejet. *Frustok után* mennek be a vízbe. Ekkor már 8—9 óra felé jár az idő.

Az első lóra napi szödést rendszerint *főlépik*, hogy hány kéve gyékény lesz belőle. A kiterített gyékényt nyolc-tíz nap múlva mögforgatják. Eső után mögrázzák, de ha sok eső esik, újból mögforgatják, hogy teljesen átszáradjon. Az eső árt a terített gyékénynek, mert lassabban halad a szárítás és foltos marad a nyíjja.

A levágás után 10—12 nappal — rossz idő esetén két héttel — mögkezdődik a kötés. Harmattal kiválogatják a kötélnek valót és azt *étöszik* a terítés alá, hogy puha maradjon. Erre a célra jó vékonyszálú gyékényt válogatnak. A kötelet úgy csinálják, hogy több szál gyékényt a farkával szemben összefognak és azokat megtekerik. Ezután mindegyik fog magának egy terítést és kötnek. A kötelet a szödő letöszli a földre, először beletöszli az alsó tutajt, aztán a *sasolást* és végül a felső

tutajt. Lába közé vöszli, *mögnyergeti, mögzőtyköli*, ezután kilép, a kötelet möghúzza, a kévét egy kicsit mögrugdossa, majd a kötélén kettőt teker és a mögtekert kötelet *édugja* a tüve felé. Ezután jön a *sasolás*. A kévét fölállítja és a kb. 30 cm-re kiálló sasolást a kéve földhöz ütögetésével beveri. Most a kévét újból lefekteti és következik a farka bekötése. Ehhez vékonyabb kötelet teker. A kötélén kettőt csavar, aztán mögfog egy fél maroknyi gyékényt a kéve tüve felől, annak aládugja a mögcsavart kötel egyik szárát, a kötelet újból mögcsavarja és *édugja*. Így a kötés nem csúszik le a kéve farkáról. Az idősebb emberek a fiatalok munkáját úgy próbálják ki, hogy a bocskor orrával belerúgnak a kéve tüve felőli kötés csomójába. Ha a csomó kibomlik, rossz a kötés. A két kötés csomója a kéve egy oldalán van, ami megkönnyíti a rakodást. Bekötés után a kévét a kötel csomós felével lefelé fordítják. Kötés közben minden tíz kévénél *pipahuja* van. Ha nem tölsi mög a kötnivaló estig, akkor még vágnak azon a napon is, vagy forgatnak. Bekötés után a kévét *összekúpóják*.

A *kúpbarakás* úgy történik, hogy két kévét összeállítanak és a harmadikat közé állítják. Emellé kezdik állítani a többi kévét. Az első öt kéve után tesznek körösztbe egy gyékényszálat, azután ezt minden tizediknél megismétlik. Így tudják számontartani, hány kévét raktak a kúpba. Mikor a kúp kész van, a kévék farkát összenyomkodják, vagy összekötik, hogy ne ázzék be a kúp belseje. Egy kúpba 50—70 kéve gyékényt raknak. Így kúpbarakva áll a gyékény a szállításig.

A gyékényszödők vasárnap és ünnepnapokon nem dolgoznak. Ilyenkor gyakran vesznek ebédre húst, estefelé a fiatalok benéznek a közeli faluba mulatni. Az idősebbek a gunyhó körül kártyázással, dalolással töltik az időt. Ha hétköznap rossz, esős idő van, vagy a szödést már befejezték, az idősebbek *gyékényszéköt* csinálnak, amit otthon mindig nagy örömmel fogad a család. A gyékényszödés időtartama változó: 4—7 hét között ingadozik. Ha esős az idő, nehezebben szárad a terített gyékény és elhúzódik a szödés. Az utóbbi években rövidebb idő alatt lebonyolódott a szödés, legfeljebb 3—4 hétig tartott. Korábban indultak, már augusztus 2. hetében és szeptember elejére be is fejezték. A tápaiak leggyakrabban *Tiszaékcskére* mentek gyékényt szedni.

*

Ha Tápéhoz közeli helyen szödnek, a faluból mennek kocsik a gyékényt hazaszállítani. A kocsisok gyékényt kapnak a szállításért. Távolabbi helyről régen vonaton szállították haza a gyékényt. A vasútállomásra a gyékényszödőhely környékén fogadott fuvarosok vitték ki.

A kocsira úgy rakodnak, hogy a kocsiderékba négy kévét tesznek. Ezután föltöszik a körösztfákat és aládugják a vendégoldalnak. Most már minden sorba öt-öt kévét raknak. Az egyik sorban a farkával, másik sorban a tüvivel fordítják egymás felé a kévét. Utána négy helyen kötéllel lekötik. Egy kocsira 40—50 kévét tudnak fölrakni.

A vasút a Szeged-rókusi állomásra vitte a gyékényt, innen tápai kocsik szállították haza. A falu szélén, a *gyöpszélön* rakodtak le, itt

megint kúpokba rakták a gyékényt. Ez volt az osztozkodó hely, — ma már a szövetkezet teherautója legtöbbször házhoz szállítja a gyékényt. Amikor mindönkinek a gyékényét hazaszállították, mögkezdődött az osztás. Először különválasztották a *munkásrészt* és a *gazdarészt*. Leggyakoribb az volt, hogy ötből kettő jutott a szödőnek, három a rétet bérelő gazdának. Az osztás bandánként történt. A *hatos banda* hat kúpot rakott úgy, hogy egyforma minőségű gyékény jusson az egyes kúpokba. Ezután *nyilaztak*. A nyilazásnak több formája volt, a legegyszerűbb az a mód, amikor cédulákra fölírták a banda tagjainak a nevét vagy a kúpok számát, rámutattak egy kúpra és kihúzták a tulajdonos nevét vagy számát. Gyakran egy kívülálló embert hívtak az osztáshoz. Osztásnál beszéltek meg, hogy a fiatal gyerekek munkája — akik először szödtek — megfelelt-e. Ha a gyerekek a szödés alatt nem iparkodott, pálinkára büntették, vagy néhány kévét levontak a részéből. Osztás után elszámolták a szállítási költségeket és ki-ki hazaszállította a maga részét.

Folyómenti gyékényszödőhelyről régebben hajón hozták haza a gyékényt. Az *Iskola-kőznél* rakodtak ki a töltésre. Itt volt régen a *merítő* és a vizimalmok is itt horgonyoztak.

Ma már az osztás rendszerint a gyékényszödő helyön megtörténik, és a szövetkezet teherautón mindenkinek a részét hazaszállítja. A szövetkezet részesedése minden szödő részéből 15 százalék, ebből látják el azokat, akik nem voltak gyékényt szedni. A szállítási költségeket a szövetkezet fizeti, ezenfelül bizonyos munkabért fizet a szödőknek a gyékényvágásért. Ez az összeg 1957-ben kévéenként 6 Ft volt. Ugyanakkor a szüvőkkel a kibérelés és szállítás fejében térítést fizettet. 1957-ben 20 Ft-ot fizettek egy-egy kévéért.

Otthon a kévéket tulajokba *ékötözik*. A gyékényt a szüvésig, legtöbb helyen az eresz alatt tárolják. Sok helyen a farkát levágják és föl-hordják a padlásra. Ha másutt nincs hely, az udvaron kazalba rakják. A legelső sor alája fahasábokat tesznek, utána úgy rakják, ahogy a kocsira. A tetejét háztető-alakúra csinálják és néhány szétbontott kévét a tüvivel fölfelé ráfektetnek, hogy ezeken lefolyjon a víz, majd beszegik.

II. A gyékényszövés előkészületei⁹

Míg a gyékényszödés jobbára férfimunka, a szüvést elsősorban asszonyok végzik. Tápén ma is minden fiatalasszony tud szüni, a szüvést már lánykorukban megtanulják. A szüvés előkészületeiben azonban részt vesznek a férfiak és a gyerekek is. Már a hat-hét éves gyerekek kisegítik a családot.

Az augusztusban szödött gyékényt már az őszy folyamán megkezdik szüni, ha az előző évről nem maradt padlásra gyékény. A gyékényszövés egész éven át tart, amikor az asszonyok a mezőgazdasági munkáktól ráérnek ezzel foglalkozni. A legtöbbet mégis télen szünek. Ekkor

⁹ Adatközlők a gyékényszövésre vonatkozóan: Biacsi Jánosné 67 éves, Molnár Mihályné 52 éves, Márton Antalné 45 éves, Szabó Józsefné 38 éves, Ilia Mihályné 47 éves. A győri páros fonását Biacsiéknál figyeltük meg.

más gazdasági munkák nem foglalják el a férfiakat sem és ilyenkor a kisgyerektől az idős emberig az egész család részt vesz a szüvésben. Télen és esős időben benn a szobában, jó időben kinn az udvaron szünek. Az előkészületeket is ott végzik, ahol a szüvés történik.

Szüvés előtt egy tutaj gyékényt lehoznak a padlásról. A tüvit a földhöz veregetik. Amilyen széles gyékényt akarnak szőni, olyan hosszúra hagyják a nyíjját — a *fintorra* és a *farkára* kicsit *ráhagynak*, a többi farkarészt a kaszakéssel levágják. A nyíjja mérésére egy mérőbot vagy mérőgyékény szolgál. Azt a gyékényt szeretik jobban, aminek nagy a nyíjja, ebből szélesebb gyékényt is lehet szőni. A gyékény levágott farka tüzelésre alkalmas.

A farka levágása után a szüvő kioldja a tutaj kötelét és balról maga mellé helyezi a tutajt. Kisszékre vagy sámlira ül. Fölvesz egy gyékényszálát és leszödi a külső ún. *natyhéjját*. Ezt a lába közé töszí, a *hámizott gyékényt* pedig magától jobbra. Az előkészületnek ez az első része a *hámizás*. A leszödött nagyhéjjával a kemencében fűtenek vagy kukoricaszárat kötnek. A nagyhéjjából készül a tyúkülő és az ún. *rossz gyékény*. Van olyan gyékény, amelyik a hámizásnál széttöredezik. Ezt *rovátkos* vagy *rovászkos gyékénynek* nevezik.

A hámizott gyékényszálát ezután a szüvő bal tenyerébe fekteti és hüvelyk- és mutatóujjával megfogja. Jobb kezének hüvelyk- és mutatóujjával lehúzza a *sejmot* a *bélfölhéjjáról* és bal kezének begörbített nagyujjába fogja. Ezután lefejtí a külső *bélfölhéjját* és az alatta lévőről is lehúzza a *sejmot*. A bélfölhéjjáról két szál *sejmot* lehet leszedni, a legbelül lévő gyékényrészről viszont csak egyet. Ez a gyékényrész, amit tovább már nem lehet fejteni, a *bélgykény*.

Ezután a bélfölhéjját életlen késsel, fanyelű *bugylival* (*hasító bicska*) möghasítják, de úgy, hogy a tüvinél *egybe maradjon*. Ha finomabb gyékényt akarnak szőni, vékonyabbra hasítják vagy a bélgykényt is möghasítják. A hasított gyékényt ezután möglöcsölik. A gyékény jól magába szívja a vizet és így szüvésnél nem töredezik.

Míg a gyékény ázik, a selyemből mögsodorják az *ijant*. Ha kevés a selyöm, hasított bélgykénnyel, farkokkal vagy *cseppjével* pótolják. A sodrás a jobb és a bal tenyér között történik úgy, hogy a bal tenyér van alul, a jobb felül. Négy szál selyömből sodorják, a hüvelyk- és mutatóujjak egy-két szál selymöt fognak le. Sodráskor az ujjak elengedik a szálat és a két tenyér egymáson elmozog: a bal tenyér hátra, a jobb előre. A két tenyér között a selyöm összesodródik. Mikor a két tenyér egymáson teljesen elcsúszott, az ujjak újra leszorítják a selyömszálat és a tenyerek a kezdő helyzetbe visszatérnek. Ezt a mozgást igen gyorsan végzik. Amikor a selyömszál végire érnek, *tódanak* — azaz új selymöt tösznek bele. Egy *karhosszúságú ijan* megsodrása után az *ijant visszapödörítik*, hogy ne lögyön *kócalábas*, *kacimbás*, vagy *nyócas*. A sodró ráül az *ijan* kezdő végére, hogy feszősen álljon és minden karhosszúságnyi *ijan* megsodrása után maga alatt húzza az elkészült *ijánt*. Ha *rosszul tód be*, a selyöm vége kiáll az *ijanból*; erre mondják, hogy *csömbös*.

Már a hat-hét éves gyerekek jól tudnak dörgölni. Többnyire rájuk is bizzák, így gyorsabban halad a munka. Egyszerre annyi *ijant sodranak*, amennyi *étyhúzásra* elég (kb. 40—50 m). Sodrás után az *ijant karikába szödik*.

Sodrani nemcsak otthon szoktak, hanem gyakran átjárnak a szomszédokhoz, rokonokhoz is. Más gyékénymunkát viszont nem csinálnak más házában, mert szemeteléssel jár.

Régebben kedvelt sodrási mód volt ún. *nyútás*. Ezt többen csinálták, főleg fiatal lányok és legények. Az *ijan kezdő végét* kikötötték az utcán vagy nagy udvarban egy fához és az *elkészült ijant maguk köré tekerve haladtak fokozatosan hátrafelé*. A sodró mellett állt egy segítő, aki a hóna alatt fogta a selymöt. Sokszor az udvarló legény segített a sodró lányonak.

Ha *szatyort* szűnek, a szövés előkészületei közé tartozik a szatyor fülének a fonása is. Vajas gyékényből és farkából fonják. A szatyor nagyságától függően a fül hosszúsága 1—1,2 m. Három szálból fonják. A szövő lefektet a földre néhány szál vajasgyékényt, majd farkat tesz rá. Előbb két ágat fon össze úgy, hogy az egyik végére rálép, majd erre sodorja rá a harmadikat. A szatyorfül a két vége felé természetesen vékonyodik. Fonás után bicskával letisztogatják.

Miután a gyékényt ilyen módon előkészítették a szövéshez, elkészítik a szövőhelyet. Tápén kétféle módon szűnek: földön és szövőszéken. A földön szövés — amely a régebbi szövési mód — még ma is elterjedtebb. A szobában állandóan négy karó van leverve, amiknek a tetején karika van. A karók mellé sámlit, kisbakot vagy fatuskót tesznek, ezekre helyezik a két *átalfát*. A szövéshez rendszerint a hét elején készülnek föl. Hétfőn hámiznak, sejmőznek és mögsodornak annyi *ijant*, amennyi az egész heti szövéshez is elegendő. Kedden — vagy ha közben más munka is akad és tovább tartanak az előkészületek —, legkésőbb szerdán fognak hozzá a szövéshez. Az *átalfákat* láncsal a karókhöz erősítik. Ha udvaron szűnek, nem láncsal kötik ki az *átalfát*, hanem az *átalfákon* belül verik le a karókat. Ezzel készen van a hely; a szövés kelléke még a *borda*, amit a két *átalfa* közé egy sámlira tesznek. A *bordát* bognár készíti, a megrendelő által kívánt méretűre. Legjobb a gőzölt bikkfából készült *borda*, mert kemény és könnyebb, mint az akácfa.

A *borda* méretei:

80 cm széles 30 lyuk

1 m „ 40 „

1,6 m „ 50 „

2 m „ 58 „

A rossz, pakoló gyékény szövéséhez használták régen a 160 cm széles *bordát*, amin csak 22 lyuk volt.

Ezután következik a *fölötés* vagy *főhúzás*. Ezt ketten csinálják. A *bordát* kiszámlyira vagy sámlira tőszik közvetlenül az egyik *átalfa* elé. Egyikük *ráköti az ijant az átalfára*, majd áthúzza a *borda* lyukán,

átveti a másik átfán először alulról fölfelé, majd visszamenet fölülről lefelé. A másik közben az átvett szálaknak *tágot húz* az ijansomóból. Az utolsó bordalyukba *két szál ijant húznak* és *az ijant végül mekkötik az átfán*. Az ijan most tág állapotban van, ezért, hogy szűni tudjanak, feszösre köll húzni. A *mökhúzást* annál a szélínél kezdik, ahol a *fölötést befejezték*. Ezt is ketten csinálják. Az átfákon kívül szemben állnak egymással, egyikük alulról húzza meg az ijant, ugyanennek az *ijannak a tágját* a másik fölülről húzza meg. Míg a másik az alulról feszesre húzott ijan tágját felülről *húzza*, az ijant térdével az átfához szorítja, hogy ne lazuljon meg. Az ijant legalább kétszer *möghúzzák*, de ha 3 méter hosszút szőnek, háromszor is. A möghúzás után *két ijanszálat* húznak a legszélső bordalyukba: ez a *fintor*. Ha a möghúzás közben az ijan elszakad, a két szálat az elszakadt résznél egymásba sodorják. Ezt *tódásnak* nevezik.

III. Szűvés

A szűvés előkészületeiben a férfiak és a gyerekek is segítkeznek, de a szűvés máig is kizárólag az asszonyok munkája. Nagyon ritka esetben, ha sokáig beteg az asszony, vagy idős házaspárnál — a férfiak is szűnek. A szűvéshez a tápai asszonyok a legrosszabb ruhájukat veszik föl, a ruha elé kötöt kötnek. Szűvés előtt odakészítenek egy tában vizet és egy csomó áztatott gyékényt. Ezután a szűvő a hátsó átfánál középen kettéválasztja az ijanszálakat olyan távolságra, hogy beleülhessen. Maga alá gyékényt terít, arra pedig kispárnát, vagy rossz kabátot helyez. Közvetlenül a borda mögött letérdel és a sarkára ül. A *két középső ijanszálat a borda mögött ijannal összeköti*, hogy a beleülésnél történt széthúzás a gyékényen ne látszódjék meg. Most a bordát magához húzza és *az ijant egy kis vízzel mökparáholja*. Azután egy szál gyékényt a kezébe vesz és kezdi a szűvést. Az első szál beszűvésit mindig balról kezdik. A szűvő a gyékény tüve felé eső végét fogja a hüvelyk- és a nagyujja között. A fintor alatt elhúzza, a következő szálnak pedig fölhúzza úgy, hogy közben a hüvelyk- és nagyujjával elengedi és a mutatóujjával irányítja. Így az egyik ijannak fölötte, a másiknak alatta húzza el a möghasított gyékényszálat. Mikor közpre ér, átveszi a jobb kezébe és úgy húzza tovább. A fintornál a gyékényszálat a fintor fölött visszahajtja, hozzáfogja a mellette lévő ijant és a fintor alatt kidugja. Ez a *fintorozás* v. *finturázás*. (Ha szélöset: *bolondost* v. *négyrőföst* szűnek, a fintorozás egyszerűbb, mint keskeny gyékénynél. A *bolondosnál* a gyékényszálat a fintorra ráhajtja és *húzza* a fintor melletti ijanszál fölé.) A következő gyékényszál beszűvését jobbról kezd. Így fölváltva hol jobbról, hol balról szüvi be a gyékényszálakat. Tíz-tizenöt szál leszövése után, a gyékényszálakat erőteljesen az átfához *dömböli*. Mikor elég széles rész elkészült már, kivesz a gyékénycsomóból egy marékka, a tüvit a vízbe mártja és *a mökszüvött gyékényre teszi*. Ezután innen veszi a gyékényszálakat. Szűvés közben *az ijant időnként mökparáholi*, hogy ne száradjon meg és jobban csúszsék rajta a borda. Ha *az ijan létágul*, a hátsó átfánál az ijan alá egy

botot dugnak, hogy feszösen álljon. Előfordul, hogy az *ijan szövés* közben *északad* (ha kócsalásos vagy kacimbás). Ha közvetlenül a szövés mellett szakad el, alákötik és beleszövik. Így a csomó fölülről nem látszik. Egyébként *tódanak* a már ismert módon. A különbség az, hogy ilyenkor az elszakadt *ijant* a hátsó átfánál elvágják és összekötik.

Ha a szövő már nem fér a gyékénybe, akkor *kihág*. Ezután az átfán kívülről szüvi a gyékényt. Ilyenkor egy szál *ijant* befűz a borda mögé és az átfához veri, hogy a borda jobban csússzék és feszösen álljanak az *ijanszálak*. Ha kevés *ijan* van már hátra, az utolsó szálakat nem bírja olyan gyorsan szüni, mint eddig, hanem csak *behúzgálja*. A hátsó átfához érve mögméri az elkészült gyékény hosszúságát. Az előírt méretnél 3–4 cm-rel mindig hosszabbat szűnek, mert amikor levágják, a gyékény kicsit összeugrik. Ezzel kész a szövés.

Itt kell megemlítenünk, hogy a 2 m széles gyékényt, a bolondost ketten szövik. Egymás mellett ülnek a gyékényben, mindkettőjük egyszerre kezd egy-egy szálát jobbról, ill. balról szüni, és ezeket közösen átadják egymásnak. Amikor az átvett szálakat végigszútták, a két szálát együttes erővel *odadömbölik*. A bolondost két egyforma gyorsasággal haladó szövő csinálja, mert a szövés minden mozzanatát egyszerre kell csinálniuk. Gyakorlott, összeszokott szövők itt is igen gyorsan és összehangoltan dolgoznak.

Ha hosszú gyékényt szűnek és gyorsan el akarnak készülni, akkor *két bordába* szűnek. Ez azt jelenti, hogy a fölötésnél *két bordába* fűzik be az *ijant* és ketten szűnek egymással szemben.

A szövés befejezése után a szövő kaszakéssel jobbrú-balrú levágja a farkát, majd következik a gyékény *levágása*. A *kezdő ódalon* az átfán vágja el az *ijant*, hátul az átfára és a borda között. Ezután *lecsömbözi* vagy *lepihőzi* a gyékényt — azaz a kiálló csomókat, gyékényszálakat levagdossa. Lecsömböztetés után a gyékényt *befűzik*. Régebben egyszerűen csomót kötöttek az *ijanszálakra* vagy egymáshoz kötötték azokat. Újabban a kiálló *ijanvégek* eldolgozására fűzőtűt használnak. Ezzel 8–10 szállal a szélétől visszahúzzák az *ijant*, majd a kiálló végét levagdossák. Ha nincs hely a kívánt hosszúságú gyékény szövésére, akkor két rövidebb gyékényt az *ijanokkal* összekötnek. Úgyes kötésnél az összedolgozás meg sem látszik.

A gyékényt ezután *mögszárítják*. Télen a kemence mellé teszik, nyáron nem is szükséges szárítani, mert mire elkészül, a napon megszárad. A megszáradt gyékény szép sárga. Szárítás után laposra összehajtogatják. A tápai asszonyok mostanában péntek délután fejezik be a szövést. Ekkor vagy másnap délelőtt viszik el az egész héten szövött készítményeket a szövetkezetbe. Szombaton már nem szűnek, ez a takarítás napja. Szövés után a szobában naponként is söpörniök kell, mert sok szemét marad hátra.

Ha *szatyrot* szűnek, a szövés ugyanúgy kezdődik. A szatyor szélességének a mérésére a szövő egy *mérőgyékényt* készít. Ennek a hossza a szatyor szélességének egyharmada. Amikor ilyen széles rész elkészült, a szövő befonja a szatyor mindkét fülét, amiket már előre elkészített. Befonásnál csak a fül harmadik ágát bontja szét és ezzel fonja bele

az ijanszálak közé. Újabb harmadrész mögyszívése után a fülek másik végét is befonja az ijanba. Amikor a szükséges hosszúság elkészült, kihagy 10—12 cm-t az ijanszálak közt átdug egy botot és új szatyrot kezd szűni. *Étyhúzással* 3—4 szatyrot is mögyszűnek. A levágás után következik a szatyor bekötése. A szövő a szatyor két fülét összefogja, sámlira ül és a szatyrot a lába közé vöszli. A kiálló ijanszálakat összepároztatja és a szatyor aljától kezdve összeköti. Két csomót köt az ijanra, egyet belül, egyet kívül és a második csomót belülrre fordítja. A legvégső ijanszálát még az előzővel is összeköti, így az nem bomlik szét. Bekötés után az ijanvégeket levágja. Ha *étyhúzásra* különböző méretű szatyrokat szűnek, akkor a legszélső ijanszálakat elvágják és egy másiktól csinálnak fintort. Így keskenyebb szatyrot tudnak szűni.

Régebbi készítmény volt az ún. *sejőmszatyor*. Ezt *sűrűbordába* szűtték (a borda 70 cm széles és 44 lyuk van rajta). Az ijanját igen erősre és vékonyra kell sodorni. Szívéshez a gyékény legjavát használták, főleg *bélgyékényt* és *bélfölhéjját*. A szatyornak díszítésül színes szalagokat fontak. Nagy mennyiségben régen sem szűtték, inkább csak magán-megrendelésre készítették. A fiatalabb asszonyok már nem is igen ismerik.

A szívésnek újabb módja a *szűvőszéken* v. *rámába* szívés, amely az utóbbi években kezd tért hódítani. Azt mondják, hogy főleg 1945 óta terjedt el a faluban, addig csak szórványosan fordult elő néhány házbán. Ma sincs még minden helyen, ami részben azzal magyarázható, hogy az idősebb asszonyok jobban szeretnek *fődön szűni*, mert azt szokták meg és úgy mondják: ott erősebben oda lehet *dömbölni* a *gyékényt*.

A Tápén használt szűvőszék csak részben hasonlít arra a szövőszékre, amit SZÜCS SÁNDOR leír a sárréti gyékényfeldolgozásról készített tanulmányában. A tápai szűvőszék részei: 2 db négylábú bak, hosszúságuk: 170 cm, magasságuk: 65 cm. Ezeken van keresztbehelyezve a 2 *görgő*. A görgők fahengerek, amelyeknek a két vége vaspánttal és csibával van ellátva. Kétféle hosszúságú görgőt használnak: 1 méterest és 2 méterest. A két bakon a görgők elhelyezésére bevágások vannak, mindkettőn 4—4 bevágás: az első görgő számára 3 bevágás van egymástól 25 cm távolságra. Amikor a legszélsőbe teszik a görgőt, akkor 3 méter hosszú gyékényt szűnek. A hátsó görgőt vagy a görgőn lévő vaskarikákba akasztott kampóval, vagy csibába és bevágásba szerelt csavarmenettel rögzítik. A szűvőszéket bognár és kovács készíti.

Az *ijan fölötése* ugyanúgy történik, mint az egyszerűbb *fődön* szívésnél, csak a görgőn átvett ijan alul nem húzzák bele a bordába. A szövő a hátsó görgő mögött, a szűvőszéken kívül ül vagy áll és így szű egy karszélességnyi gyékényt, amit az ijanszálak közé dugott bot-hoz dömböl. Amikor a görgő elé ért, azt továbbforgatja, így alulról még be nem szűtt ijan kerül felülre. A további szövés előtt újból rögzíti a hátsó görgőt. A szűvőszék előnyei: 1. nem kell beleülni, 2. széken ülve (v. állva) szűnek mellette, így nem ülik el a lábukat, 3. kisebb, feleakkora helyen elférnek vele, mint ha a *fődön* szűnének.

A szatyor szívése Tápéről került *Bősárkányra* a múlt század végén. Az 1950-es évek elején ezzel ellenkező folyamat játszódott le,

amikor a tápaiak egy tapasztalatcsere útján áthozták falujukba a jellegzetes és a tápaitól különböző, bősárkányi szatyor fonásmódját. Az új gyékényszerzőmű megbonosítását a tápai háziipari szövetkezet kezdeményezte, hogy kiszélesítse árukollekcióját. A bősárkányi szatyort Tápén *győripáros*-nak hívják. Készítése lényegesen különbözik a tápai szatyor szövésétől, tulajdonképpen nem is szövik, hanem fonják, hajtogatják. Mivel készítmódja eredeti helyéről sincs pontosan lejegyezve, ezt is részletesen ismertetjük. Érdekes, hogy a speciális népi kifejezések a munkafolyamattal együtt nem igen kerültek át Tápéra. A tápaiak a győripáros részeit és készítésének mozzanatait saját kifejezéseikkel jelölik.

A győripárost a gyékény javából, legjavából készítik. Ezt möghasítják, a szélesebbek lesznek a *vezérszálak*, a vékonyabbakat nem használják föl. Fonás előtt a gyékényszálakat — ha kemények — egy pálcával vagy a bicska fokával jól *mökhúzzák*, hogy puhák legyenek.

A fonás asztalon történik. A szatyorfonó kezébe vesz egy centis átméretű *javát*, aminek a végét súllyal lenyomatja. Majd hosszában kettéhasítja és ezzel összefonja a kb. 90—95 cm hosszú vezérszálakat, amiket előzőleg középen megtört. A fonás ezen a törésen halad végig. Ezután következik a tulajdonképpeni fonás. A középen összefogott vezérszálak egyik oldalára súlyt helyez, a másik oldalon pedig minden második vezérszálát fölhajt. A fekvő és fölhajtott vezérszálak közé betesz egy *berakó* vagy *körösztbe való* szálát és a fölszöndött vezérszálakat hármásával, négyesével visszahajtogatja. Most azokat a vezérszálakat hajtja föl, amik az előbb feküdtek. Miközben a vezérszálakat jobb kézzel fölszöndi, az előző vezérszálát a bal kéz mutató- és nagyujjával lenyomja, hogy a berakó szálát ezzel is lezorítsa. Most újabb berakó szálát tesz be és a vezérszálakat bal kézzel visszahajtogatja. Így alakul ki a kockás fonás. Ezt addig csinálja, amíg a szükséges méret el nem készül. A nagy szatyornál 30 cm-t, a kisebbnél 27 cm-t kell befonni. Amikor ez a hosszúság megvan, fog két szál bélgykényt és azzal a szélét beszegi. Itt kétszeres szegést csinál, mert ebbe jön bele a szatyor füle. Ezután az elkészült részt megfordítja és most a vezérszálak másik oldalát fonja be. Fonás közben a gyékényszálakat sűrűn mögvizezi, hogy a vezérszálak a hajtogatásnál el ne törjenek. Miután a fonás a másik oldalon is elkészült, a szélét itt is kétszeresen beszegi, oldalt pedig egyszeres szegést csinál. Erre jön még a külső szegés. Ezt a még kiálló *körösztbe való*, ill. vezérszálakból készíti. Ott, ahol a széle szegését elkezdi, hurkot csinál, azután mindig három szál fut együtt a szegésnél. Ezt *macskanyomos fonyásnak* nevezik. A bevégzésnél az egyik kimaradt szálát a szegés alá dugja, a másikat a kezdésnél lévő hurokba dugja és azt möghúzza. Így a bevégzés teljesen eltűnik. Ezután a kiálló szálvégeket levágja, így kb. 1 cm-es csonk marad.

Most következik a szatyor fülének fonása. A szatyorfonó hosszában kimér a nagy szatyornál 12 cm-t, a kicsisnél 10 cm-t, Vesz 4 gyékényszálát és ezeket *mökhúzza* pálcával, hogy ne legyenek kemények. Ahol a fül helyét kijelölte, ott egy högyös bottal a fonást átlukasztja, majd ezen a helyen átdug két szálát a *tüvivé*, egy sort kihagy és át-

dugja a másik két szálát a *farkávā*. Ezeket összehajtja, így 8 szálát fon össze. A szálakat kettéosztja, azután a szélső szálát átveszi az egyik oldalról a másik négy szál között középen és az eredeti helyére visszahajtja. A fonás így halad tovább: mindig változtatva, hol a jobb, hol a bal csomóból fonja be a szélső szálát. *Szömmértékkal* mögbeccsüli, mikor elég hosszú a fonás — akkor átdugja a szálakat a fonáson és a szálvégekre két csomót köt. Ezzel elkészült a *szatyorlap* v. *platt*.

Ezután készíti a fonó a győripáros végít. Levág 45 cm hosszú szálát a javából és ugyanúgy *mőkhasigatja*, mint a platt vezérszárait. Az elején szegést csinál, a nagyjának 10 cm hosszú, a kicsinek 8 cm a szegés. A szegés felé esik a vezérszálak farkarésze, amarra a tüve, így a fonás a szegéstől távolodva szélesedik. A nagyjánál 22 cm, a kicsinél 20 cm hosszúra készül a fonás. Amikor ez a hosszúság kivan, szegést csinál, hogy ne csússzék szét a fonás. győripáros végén körben mindenütt egyszeres a szegés. Erre jön rá a külső v. végző szegés, amit úgy csinálnak, mint a platt szegését.

Ezután a fonó a szatyorlapot a két fülénél fogva összehajtogatja, két térde közé fogja, a végít hozzáméri és vékony madzaggal összevarrja.

IV. Készítmények és azok használata

A tápaiak a gyékényből nagyon sok használati tárgyat készítettek és készítenek. Régebben jóval több gyékénykészítményük volt, mint ma, de ezek egy részét ma már nem csinálják. Ma a szövetkezet megrendelésére dolgoznak és csak olyan gyékénykészítményeket szűnek, ill. fonnak, amiket a szövetkezet átvesz és el tud adni. A régebben gyékényből készült használati tárgyak — pl. kanalas, szakajtó, kaptár stb. — ma már más anyagból készülnek. Jelenleg a legáltalánosabb készítmény a szüvöttgyékény és a szatyor.

Szüvöttgyékény-fajták:

Keskönygyékény v. háztartási gyékény. 60—80—100 cm széles fajtái vannak, hosszuk változó.

Negyedfeles: szélessége 1,6 m, hossza 2,5 m.

Tizenháromas: szélessége 1,6 m, hossza 2 m.

Bolgárgyékény: szélessége 1,6 m, hossza 2,2 m.

Négyrófős: szélessége 1,6 m, hossza 3 m.

Ötrófős: szélessége 1,6 m, hossza 3,5 m.

Bolondos: szélessége 2 m (régebben 2,1 m szélös is volt), hossza 3 m.

Ezeket a gyékényfajtákat *jóra szüvik*, készítésükhöz a belfölhéjját és a béggyékényt használják föl. A nagyon jó minőségű gyékényt *bürggyékénynek* mondják. A gyékény nagyháját, farkát is fölhasználják az ún. rossz szüvésére. Ezt ritka bordába szüvik, és nem dömbölik oda olyan erősen a gyékényszálakat egymáshoz. A rossz gyékényt régen bútorszállításnál használták (pakoló v. csomagoló gyékény), ma már inkább csak a ház körül alkalmazzák, pl. disznóvágásnál húst, szalonnát raknak rá.

A szüvött gyékények ház körüli használata igen széleskörű. Felhasználása már a szüvésnél kezdődik, gyékényt terít maga alá a szüvő fődön szüvésnél. Benn a házban szőnyeg helyett, padkatakaronak, falvédőnek, ágyba a szalmazsák alá használják, télen az ablakhoz teszik, hogy elszigetelje a hideget. Külső használata még tágabbkörű: *sírvérőm* falát bélelik vele, csirkék alá teszik, terményt öntenek rá, hordásnál az *alcserényre* szokták tenni, hogy ne hulljon ki a szem, használják kocsitakarónak, kinn a földbe a kocsirúdhoz erősítve árnyékot ad stb.

Városban az építőiparban és a szállításnál legáltalánosabb a használata. Szegeden a piaci kofák bódéjuk oldalát télen gyékénnyel bélelik, ülőhelyükre és lábuk alá gyékényt tesznek. Újabban igen kedveltté vált nemcsak Szegeden, hanem más vidéki városban is vendéglőkben faltakaróul való használata.

Szatyorfajták:

Dējákszatyor: ez a legkisebb szatyorfajta, hosszúsága 30—35 cm, amint a neve is mutatja, iskolásoknak készítik.

Kismónár: hossza 55 cm.

Nagymónár: hossza 60 cm, mindkettő *piacos szatyor*. Eladásánál kettesével árulták.

Rőfös szatyor: hossza 75—80 cm.

Pozsonyi v. mészároszatyor: különböző méretűek voltak, leggyakrabban 1 m hosszút csináltak. Sokszor *béllést* is szűttek bele.

Sejőmszatyor: megrendelésre készült a kívánt méret szerint. Díszes szalagokat szűttek bele.

Egyéb készítmények:

Gyékényszék: hámizott gyékényszálból készült, hordóalakú ülő alkalmatosság. A gyékényszálak közepén ún. *macskanyomos fonyással* vannak összeerősítve. A szélén egysoros fonás van és ezen kívül a szegés, amit úgy csináltak, hogy a gyékényszálakat egymásután becsavarják és egymásra hajtották. Így csinálják ma a győri páros szegését is. Végül a hengeralakúra összetekert gyékényszéket két végén egy-egy vajas gyékényből sodrott gyékénykötél fogja össze. A régi öregek már a gyékényszödésnél megcsinálták a gyékényszéket, anélkül nem is jöttek vissza.

Gyékénypapucs: puha, vajas gyékényből font kötélből készül, kaptafa segítségével. A gyékénykötelet három ágból fonják ún. hajfonat-szerű fonással. Talpát körkörös fonással csinálják és madzaggal összevarrják.

Gyékénycsizma: a papucshoz hasonlóan készül, szára elől nyitott. A II. világháború alatt a katonaságnak sokat szállítottak. Ma csak megrendelésre készítik, télen a vasutasok használják. A háború idején lehetett látni ijanból készült csizmát is.

Lábtörlő: ez is ritka készítmény. Úgy készítik, mint a papucs- vagy csizmatalpát, csak az összefont gyékényköteleket négyszögletesre formázzák.

Győripáros: két egymásba helyezhető szatyor, a nagyobb 60×38 , a kisebb 54×34 cm méretű.

Mióta a szövetkezetnek adják át a készítményeket, egy-egy családnál rendszerint csak egy készítményt csinálnak. Vannak, akik már évek óta csak keskönygyékényt szűnek, ismét mások, csak szatyorszövessel foglalkoznak, sokan pedig teljesen áttértek a győripáros készítésére. Ez utóbbinak a fonása kényelmesebb, kevesebb szeméttel is jár, de nagyobb figyelmet és finomabb munkát is kíván, mint a szűvés.

V. Értékesítés¹⁰

Régen a gyékénykészítményeket a *kufák* révén értékesítették. A kufák jómódú parasztasszonyok voltak, akik szűvéssel már nem foglalkoztak, hanem csak eladással. Rendszerint ők voltak a gyékényes rétek bérlői is. Tőkéjük arányában kivettek egy gyékényes rétet, azt régebben *harmadábú*, *ötbü kettőé*, 45 után inkább *felibü* levágatták és a fentmaradó részt feldolgozták, vagy eladták olyan családoknak, ahol nem volt munkaképes férfi, vagy a családfő munkába járt. Azok, akiknek feldolgozásra adta át a kufa a nyersanyagot, a kész gyékényárut természetesen hozzá vitték eladni. De általában azok is kufák útján értékesítették a gyékényt, akik a sződésnél rájuk eső részt dolgozták föl.

A kufák két helyre adták el a kész gyékényt: a *bolgároknak* és a *zsidóknak*. Bolgároknak a Szeged környéki és bácskai bolgárkertészeteket nevezték, akik melegágyi takarógyékényt vásároltak. Szükségletüket rendszerint évenként egy alkalommal szerezték be. Leggyakrabban a szegedi nagykereskedőknek adták tovább a kufák a felvásárolt gyékényárut. A megegyezésnél a nagykereskedők megszabták, milyen gyékényt készíttessenek a szűvőkkel és megállapodtak a gyékény árában. A kufák azután leadták a rendelést a faluban. Rendszerint házról házra jártak és úgy rendelték meg a gyékényt. A szűvők régebben is többnyire csak egyféle gyékényt szűttek, pl. az egyik háznál csak szélőset, a másiknál szatyrot. A kufák hét végén sződték össze a kész gyékényt a szűvöktől. Nyáron a szűvők elvitték hozzá, de télen maga a kufa szedte össze kocsiával a gyékényt. A kufák a készáru átvételénél rögtön kifizették a kialkudott árat. Mivel a nagykereskedők minden szállításkor külön alkudtak a kufával, a kufa is külön alkudott meg a szűvőkkel. Így a kereslettől függően többször változott a gyékénykészítmények ára. A szűvők a kész gyékényt kevesebbet is átadták, mert szükség volt arra a kis pénzre is. A kufák mindig nagy haszonnal bonnyolították le a közvetítő kereskedelmet. A továbbadott kész gyékényen többnyire $\frac{2}{3}$ rész volt a tiszta haszon és kb. $\frac{1}{3}$ -át fizették a szűvőknek, de sokszor még többet is kerestek rajta. A kufáskodásból a különben is módos parasztasszonyok 30—40 hold földet is összeszedtek, a múltban ők voltak Tápén a leggazdagabbak.

¹⁰ Adatközlők: özv. Ilia Sándorné 70 éves, Nagy Antalné.

Régebben előfordult, hogy ha nem tetszett a kufáknak a zsidók ajánlata, a családdal és szolgálókkal fölkerekedtek és föl vitték a gyékényt Pestre. Pesten a Dunaparton és a Keleti pályaudvar mellett volt az árusító helyük. Ha maradt gyékény, Cegléden leszálltak a vonatról és ott adták el. Az első világháború előtt Szabadkára, Aradra is jártak. Sokszor hajón szállították, mert olcsóbb volt. Az ilyen *piacozást* jobban szerették, mint a nagykereskedőkkel való alkut, mert így többért tudták eladni a gyékényt.

1945 előtt Tápén öt *natykufa* volt.¹¹ Néhányan még működtek 45 után is, de a szövetkezet megalakulásakor abba kellett hagyniok a *kufáskodást*.

A *natykufákon* kívül voltak Tápén ún. *kiskufák* is, akik a szüvöktől átvett kész gyékényt heti piacokon, országos vásárokon árulták.¹³ A *gyékénypiac* Szegeden egészen az utóbbi időkig a kiskörúton, a *kakasos templom* mellett volt.

Akadtak olyan asszonyok is, akik a kész gyékényt nem adták át a kufáknak, hanem a hét végén egy heti *portékát* a vállukra vettek és azt maguk árulták a szegedi piacon. Ezeket *kurtakofáknak* nevezték. Így természetesen több pénzhez jutottak, a tápai asszonyok zöme mégis kufák útján értékesítette készítményét. Ennek részben az az oka, hogy nem szeretnek piacozni, másrészt a rég meglévőhöz, a hagyományhoz való ragaszkodás, ami oly erős volt, hogy még a jobb kereset vágya sem kerekedett föléje.

A felszabadulás után elvértve akadt olyan család is, ahol a férfi egymaga bérelt ki egy akkora gyékényrétet, amekkorát le tudott vágni. Az asszony így nem kötelezte le magát a kufáknak, — mint azok, akik tőle kapták a nyersanyagot — és készítményeit maga adta el. Az önálló háziiparosnak ez a fajtája azonban Tápén nagyon ritka volt, jobbára rendkívüli körülmények folytán alakult ki pl. a férj nem tudott mezőgazdasági munkát végezni, így az asszonnyal együtt szütt¹² és a gyékénymunkából éltek.

Tapé község társadalmi képe a gyékényfeldolgozással kapcsolatban a múltban eléggé differenciált volt. A gyékényszövő háziipar hasznának zömét a nagykufák vágták zsebre, míg a kisparaszti- és napszámos-, summás-sorból származó szüvőknek igen kevés jövedelem jutott. Pár ezer gyékényszövő munkájából néhány kufa és nagykereskedő gazdagodott meg.

Ennek a visszás helyzetnek a szövetkezet megalakítása vetett véget. 1951 óta — amióta a földművesszövetkezettől különválva önállóan működik —, közösen szervezik meg a gyékényvágást, tehát megszűnt a szüvőknek a kufákkal való kényszerű alávetettségi viszonya. A gyékénykészítményeket mindenki egyforma áron a szövetkezetnek adja át. Maga a szövetkezet szegedi piaci telephelyén kívül másutt értékesítéssel nem foglalkozik. Az értékesítést a Népművészeti és Háziipari Vál-

¹¹ Kufák 45 előtt: Ilia Károlyné, Makai Pálné, Nagy Antalné, Lele Mihályné, Ördög Pálné. Nevükre még most is mindenki jól emlékszik!

¹² Lásd: Móra Ferenc Múzeum Ethnológiai Adattára, 19. sz.

¹³ Kiss Lajos: Vásárhelyi híres vásárok. Bp. 1956.

latat irányítja, amellyel a szövetkezet szállítási szerződést köt. Nem lehet feladatunk itt a szövetkezet működéséről részletes ismertetést írni, csak annyit jegyzünk meg, hogy a szüvők kereseti lehetőségei a szövetkezet fennállása óta lényegesen javultak. Egy-egy szüvő heti átlagkeresete 200 Ft körül van, tehát a háziipari munkával majdnem elérik az ipari kereset színvonalát. Ha ezzel összehasonlítjuk a régi kereseti lehetőségeket,¹⁴ akkor tűnik szembe, mennyivel jövedelmezőbb a gyékényszövés ma Tápé lakosságának, mint régen.

Előnyös a szüvők számára, hogy a szövetkezetben megvan a személyi biztonsáruk, a szövetkezet ugyanis kötelezettséget vállalt, hogy mindig átveszi a jó készítményeket. Ezzel szemben megköveteli az anyaggal való elszámolást. A közösen vágott és a szövetkezetből kiváltott gyékényből csak a szövetkezetnek lehet szüni. Ezt ellenőrizni tudják, mert a tagsági könyvbe bejegyzik, hogy ki-ki mennyi készárut szállított be. A szövetkezet 1953 augusztusa óta szociális juttatásokban is részesíti tagjait, az öregeknek nyugdíjat ad, évenként egyszer nyereségrészesedést oszt. Évi jövedelme eddig fokozatosan emelkedett, 1957-ben 5 700 000 Ft volt. 1954 óta exportra is dolgoznak a tápaiak: Angliába győripárost, Nyugat-Németországba gyékénytakarót, keskenygyékényt szállítanak.

Van néhány család, amelyik még most is önállóan végzi a gyékénymunkát: maguk szövik a gyékényt és maguk adják el Szegeden a készárut, de a falu túlnyomó többsége — 776 család — már a szövetkezetbe tömörült. A készítmények — részben mint használati cikkek, részben, mint népművészeti tárgyak — az országban és külföldön egyaránt kapósak, így a Háziipari Szövetkezet keretei között úgy látjuk hosszú időre biztosítva van a hagyományos tápai gyékényszövés jövője.

SZÓJEGYZÉK*

átalfa* hengeralakú fa, kettő szükséges a szövéshez. Földön szövésnél ezeket négy sámlira helyezik és ezekre feszítik ki az ijant.

bak a szövőszék alkatrésze: négylábú állvány, amin bevágások vannak, ezekbe teszik a két görgőt.

banda gyékényszedő csoport, rendszerint hattagú. *Mindég úgy vót, hogy hatan tartoztunk egy bográcsra, egy bandába.*

bandagazda 1. a hattagú bandának a feje, 2. mindazoknak az irányítója, akik *ety karra dőgoznak*.

befűz az átlafán elvágott ijanszalakat fűzőtüvel befűzi a gyékénybe, eldolgozza.

¹⁴ Erre vonatkozóan l.: Walther Zoltán: Tápé. Szeged, 1938. — A gyékényáru értékesítéséről, kereseti lehetőségekről, 73—74. old.

* A szójegyzék összeállításánál felhasználtuk Bálint Sándor Szegedi Szótárának gazdag szóanyagát. A rövidség kedvéért nem is utalunk arra, hol vettük át a Szegedi Szótár megfogalmazásait, viszont * jellel külön megjelöljük azokat a kifejezéseket, amelyek mint külön címszók nem szerepelnek a Szótárban, így a gyékényszövésre vonatkozóan kiegészítik azt.

behúz behúzgál a hátsó átfához közel érve az utolsó gyékényszálakat a szövő már csak lassan tudja beszöni, erre mondják, hogy behúzgál.

beköt a gyékény levágása után a kilógó ijanszálakat eldolgozza, 1. futógyékénynél egyszerűen csomót kötnek az ijanra vagy az ijan-szálakat sorba összekötözik, 2. a szatyort úgy kötik be, hogy két csomót kötnek a kilógó ijanra és azokat befelé fordítják.

beleáll elkezdi a gyékényszedést. *Első nap korán röggē beleának.*

bélés béllés: a pozsonyi v. hentösszatyorba készített szövött betét.

beleül a gyékénybe; hozzálát a szövéshez, a széthúzott ijanszálak közé ül a szövő.

bélfölhēja a gyékényszál belső része: a bél fölötti héjak, melyek szövésre alkalmasak.

bélgykény a gyékényszál legbelső része, amelyből selyemszatyort szőnek és a győriparos fonására használják.

berakó szál* olyan gyékényszál, amit a vezérszálak közé helyez be a szövő a győriparos fonásánál. Vö. körösztbe való szál.

beszegés 1. a gunyhó tetején tövével összefordított gyékénycsomóknak gyékénykötéllal való összeerősítése, 2. a győriparos plattja és vége vezér- és keresztszálainak befonása.

bevezés a győriparos plattja és vége befejező fonása. Vö. beszegés.

bodorodik a farka* azt jelenti, hogy érett a gyékény, lehet szedni, ugyanis a farka megszárad és összesodródik.

bolgárgykény *bulgárgykény:* 2—3 m hosszú és 1,6 m széles szövöttgyékény, amit a Szeged környéki és délvidéki ún. bolgárketészek palántatakarásra használtak. Vö. félkofás.

bolondos* 2 m széles és 3 m hosszú jóra szövött gyékény. Ketten szövik egymás mellett. *Mi mán jánykorunk óta eggyüt szűjük a bolondost.*

borda a gyékényszövőszék alkatrésze: a kívánt méretnek megfelelően kilyuggatott négyszögletes fa, amit a kovács vagy bognár készít akácfából vagy pácolt bükkfából. A borda lyukain húzzák át az ijant fölötésnél. Méretei: 80 cm hosszú = 30 lyuk, 1 m h = 40 lyuk, 1,6 m h = 50 lyuk, 2 m h = 58 lyuk.

böngyöle gyékény torzsás, gumós töve, amiből inséges esztendőkben kenyeret sütöttek. Vedres: „... böngyöle kenyértül, hogy sok Szegény ájult.”

börgykény *bürgykény** sűrűre szőtt gyékény, amit erősen oda kellett dömbölni. A kofák rendelése volt: „Asztán bürijóra szőjétök!” Vö. jóra sző.

brigád a gyékényszedő banda új elnevezése, amióta szövetkezetben dolgoznak a tápaiak.

csepje vékony, finomlevelű sás, amit a szödők derékaljnak használnak. Ha kevés a selyöm, akkor szárított csepjét is meg sodornak ijannak. *A derékajjunk csepje vót, mög mindönféle giz-gaz.*

csiba a görgő vasból készült tengelye, amellyel az a bakok bevágásaiba illeszkedik.

csillás gyékény fiatal hajtásról nőtt, fejletlen gyékény, rövid a nyíjja.

csöcsös korsó* cserépedény, aminek a fülén lévő kis nyílásán lehet inni. Hidegen tartja a vizet. Gyékényszedéshez minden banda visz magával egyet.

csömbös 1. az ijan: a betoldott selyemszálak kiállnak a sodrásból, 2. a szövött gyékény — a szálak kiállnak a szövésből, 3. a gyékénykötél.

csöttögtető* újabban elterjedt gyékényvágó szerszám vö. rángatós kasza.

darunyak régebben használt gyékényvágó szerszám, amit használt kaszából csináltak.

deákszatyor dējákszatyor a tápai gyerekek iskolás táskája. Vö. szatyor.

egy karra dolgoztak több banda, amelyek együtt szedik a gyékényt és közösen osztóznak.

egyben fizettek egybe fizettek ha több gazda vásárolt egy rétet, akkor a rét tulajdonosának egy összegben fizettek.

egyhúzás* étyhúzás: egy gyékény, melyhez egyszer kell fölötteni. *Étyhúzássā 4—5 szatyrot is mögszűvök.*

elhúz ēhúz: a gyékényszedésnél kaszával elvágja a talpon álló gyékényt.

elköt ēköt: a szedésnél kötött kévét kis tutajokba köti, hogy könnyebb legyen a tárolás.

ékelés* vö. sasolás.

farak, farka 1. a gyékényszál nyíjja fölötti része, 2. a szövött gyékényből kiálló szálak.

feléből vágták felibű vākták: a pusztasződő és a gazda közötti egyezség alapján a szödőnek a levágott gyékény fele jutott.

felhúzás főhúzás, vö. felöltés.

félkofás félkufás: ritkaszővésű gyékényfajta, főleg bolgárkertészek vásárolják az ágyak takarására. Vö. bolgárgyékény.

fellépik fölépik: az első napi szedés terítését megméri, hogy kb. hány kéve gyékény lesz belőle.

felöltés főötés: az ijannak a borda lyukain való áthúzása és az átfalon való átvetése és kifeszítése. Rendszerint ketten csinálják. Vö. főhúzás.

férges gyékény a tövénél apró lyukak láthatók, a féregrágás nyomai. Szedésnél az ilyent félredobják. Ha hazakerül, a szövők így dobják el a feldolgozás közben: „*Isten mēncs a vasvesszőtű!*”

févaljpárna féjajpárna* kiterített gyékény nyíjja alá rakott gaz.

fintor a gyékényszál visszahajtása a legszélső ijannál. Tulajdonképpen a gyékény szegélye. Vö. fintorozás, *Ē né vākd a fintort, mē akkó híjába dógóztam.*

fintorozás finturázás* fintorkészítés, más a keskönygyékénynél és más a bolondosnál. Keskönygyékénynél a szélső ijanhoz érve a szövő a gyékényszálat visszahajtja, hozzáfogja a fintor melletti ijant és kifelé húzza. A bolondosnál viszont a gyékényszálat egyszerűen visszahajtja a fintor melletti szál fölött, így a beszőtt gyékényszál befelé áll.

forгатás a kiterített gyékény megforгатása, hogy mindkét fele egyenletesen száradjon. *A terítést nyóc-tíz nap múlva mőkforгатtuk.*

földön sző földön szű: két átfával, bordával történő szövés, amikor a szövő földre terített gyékényen sző úgy, hogy a sarkára ül. Erre a tápaiak nem mondják, hogy szövőszék!

frustok reggeli. *Frustokra csak száraz önnivaló vót.*

futógyékény* keskeny, 80 cm. 1 m széles gyékényponyva. Újabb elnevezés. Vö. keskönygyékény.

fűzőtű kb. 30 cm hosszú vastű, pár év óta használják a kész gyékény ijanszálainak befűzésére, eldolgozására.

gazdarész az a rész, amely a gyékényszedésnél a gazdát illeti,

görgő a szövőszék alkatrésze, 1 vagy 2 m hosszú fahenger.

gűgyű egy nyaláb nagyhėja, a fiatalokat összebeszélő asszony ezzel állított be a lányos házhoz.

gyékényágy földre terített gyékény derékaljnak.

gyékényáztatás az előkészített gyékény szövés előtti beáztatása. Mindig beáztatják, hogy puha és síkos legyen.

gyékénycsákó gyékényből font csákó, valamikor jókedvű legények lakodalomkor a fejükön hordták.

gyékénykabát gyékényből elnagyoltan szőtt kabát, amit régebben a legények a lakodalom másnapján öltöttek magukra és abban mókáztak. Vö. Bálint: Szeg. Sz.

gyékénykaptár gyékényből font méhkaptár.

gyékénykófa *gyékénykufa:* jó módú tápai parasztasszony, aki a szövők készítményeit összevásárolta és eladta a szegedi kereskedőknek. A szövetkezet megalakulása előtt ők irányították Tápén a gyékényszövést.

gyékénykötél 1. gyékényszálakból tekert kötél kévekötésre, 2. fonnott kötél gyékénypapucs, cipő stb. készítésére.

gyékénykúp 50—70 kévéből rakott kúp.

gyékénymunka a gyékény feldolgozása, a gyékényszövés. Aki rossz munkát végez, arra mondják: „*Jaj, de takarékn munkát csinátá!*”

gyékénypapucs fonott gyékénykötélből kaptafán készült lábbeli.

gyékénypiac a gyékénykészítmények elárusító helye, a legutóbbi időig a kakasos templom mellett volt.

gyékényrét a gyékény termő helye.

gyékénysátor gyékényponyvából rögtönzött sátor piacon vagy kocsin.

gyékényszakajtó gyékényből és szalmából font szakajtó.

gyékényszedés *gyékényszödés:* a talpon álló gyékény levágása. A tápaiak rendszerint az augusztus 20-át megelőző héten indultak régi idők óta gyékényt vágni, 4—6 hétig vannak oda.

gyékényszék hámozott gyékényszálból összegöngyölített hengeralakú készítmény, amit közepén ún. macskanyomos fonás, szélein erős gyékénykötél tart össze. A szedők gyékényszedésnél készítik szabad idejükben.

gyékényszövetkezet 1949-ben alakult háziipari szövetkezet, amely a gyékény kitermelését és értékesítését szervezi.

gyékénytető 1. a szedők által készített gunyhó teteje, 2. régebben nádból és gyékényből készített tető, inkább csak istállókon. Ma már ritka. *A pákjás gyékény legfőjebb istállótetőre jó.*

gyékényzászló rúdra erősített gyékényköteg, amivel a szakács az ebéd elkészültét jelzi. Lakodalomban tréfás legények viszik a menet előtt.

gyepszél gyöpszél a tápai temető és az ún. sárgagödrök környéke, ahol a gyékényt elosztják.

győripáros a gyékény javából font szatyor. A nagyobbik 60×38 , a kisebbik 54×34 cm méretű. Tápén a legújabb gyékénykészítmény. Bő-sárkányról került ide.

hámizás* a nagyhéjjának a gyékényszálról való lefejtése.

hasítás a bélfőlhéjjának hasító bicskával való elhasigatása, hogy finomabb gyékényt szőhessenek. *Szüvéshön mög győripároshon mög köll hasítani a gyéként.*

hasítóbicska életlen bugylibicska.

haszura, hacura melegágyi palánták takarására szolgáló szövött gyékény. Megrendelésre készítették.

hentesszatyor hentősszatyor,* vő. szatyor.

hónalj* *hónalj* egy hónaljra való gyékény, szedésnél annyit raknak egy csomóba. Vő. tutaj. *A lévőgott gyéként hónalokba rakjuk.*

horogfa a gunyhó szelemenjéhez erősített fa, általában hatot használnak egy gunyhó építéséhez.

ijan négy szál sejőmből sodort erős zsinór, amely a gyékény vázául szolgál.

iskola-köz a régi tápai iskola mellett levő kis utca, amely a Tiszára vezet le. Ha hajón szállították haza a gyékényt, itt volt az elosztó hely.

jó — java* a gyékényszál legfinomabb része: a bélgykény és a bélfőjhéja. *A javát most leginkább a győripároshon használjuk fő, ré-gön ebbű szűttük a sejősszatyort.*

kacimbás* vő. kócalábas, nyócas.

kácsaorrú* arra a gyékényre mondják, amit a rossz gyékényszödő vág, aki mélyebb vízben nem hajol le eléggé és ferdére vágja a gyékény szárát. *Monták is az öregök a fiatalnak, ně ojan kácsaorrúra vákd a gyéként.*

kakasos templom a szegedi Kálvin téren lévő református templom, ahol a tápaiak gyékényt árultak.

kanalas gyékényből szőtt 80×50 cm méretű kanáltartó, amit a falra akasztottak. Ma már nem látható.

kancabocskor régi, kezdetleges bocskorfajta, amit elhasznált csizmaszárból házilag készítettek. Feje nem volt, csak talpa, széleit szíjakkal összefűzték. A gyékényszedők különösen azért szerették használni, mert kifolyt belőle a víz.

kancagyékény rossz minőségű gyékényfajta, szatyorfül készítésére tudják fölhasználni.

kárászos fejletlen, fattyú gyékény.

karcél karcé* a gyékénygunyhó nád vagy gyékény elejének rőzse-vastagával való összefogása. *A kaszákat éccakára a karcélhó dugtuk.*

karikábaszedés* — *karikábaszödés* az ijan összeszedése kb. 1 m-es karikákba.

kasza gyékényvágó szerszám, különböző fajtái vannak, vö. darunyak, csöttögtető, szárvágó.

kaszakés törött kaszából készült éles kés, amit a farok levágására használnak.

kazal a gyékény tárolásának egyik módja, hogy az udvaron kazalba rakják. A tetejét „mönételös”-re csinálják, hogy a víz lecsorogjon róla.

keresztfa köröszfta a gyékénykévek kocsin való szállításakor a vendégoldalakra fektetett tartófa.

keskenygyékény — *keskönnygyékény*: 60 cm, 1 m széles, tetszőleges hosszúságú szövöttgyékény. Vö. futógyékény.

kéve 2 tutajból kötött gyékénykéve, átmérője a tövekötésénél kb. 40—50 cm.

kicsóváz az egyes bandák gyékényszedő területének kijelölése, úgy történik, hogy 10—15 lépésként csomót kötnek a zöld gyékényre.

kihág kilép a végigszótt gyékényből a hátsó átalfa mögé, hogy befejezhesse a szövést.

kihegyesít* *kihögyösít*: kiszorítja a másik bandát a csóvázásnál kijelölt területről. Az a banda csinálja, amelyiknek a kiparcellázásnál gyengébb gyékény jutott.

kihúzás az összekötözött vízitutajoknak a partrahúzása. *Eggy embőr néha hatvan tutajt is húzott.*

kilép a kévekött a gyékénykéve mellé lép a megnyergelés után, hogy a kötelet meghúzhassa.

kiparcellázás a gyékényes rét felosztása a bandák közt.

kismólnár *kismónár*: szatyor, vö. szatyor.

kócalábas ha nem pödörintik vissza az ijant sodráskor, akkor összetekeedik, összegubancolódik. Az ilyen ijan szövésre alkalmatlan. Vö. kacimbás, nyócas.

kopolyakút *kopojakút*: ideiglenes használatra ásott kút a gyékényrét szélén. Ha nem volt közelben kút, ennek a vizét itták a szödők. *Minden banda ásott magának egy kopojakutat. (Topojakút-nak is mondják.)*

kötélnek való kévekötéshez használt erős, finom gyékény. *A kötélnak valót a terítés alá tölttük, hogy mindég puha maraggyon.*

kötélfonás a gyékényszedő több szálát a farkával szembe összefog és azokat a kezek és a bal hónalj segítségével jó erősen összetekeri.

köté, a megszáradt gyékény kévékbe kötése a szedés után 10—12 nappal.

kötözködés *kötöszködés*: a deréknak az a része, ahol a gatyát megkötik. *Sokszó kötöszködésig érő vízbe szöttük a gyéként.*

kunyhó* — **gunyhó** a gyékényszedők által a gyékényrét közelében készített, nádból és gyékényből álló hajlék. Rendszerint minden banda csinált magának egy-egy gunyhót. A szelemenfát hazulról vitték.

kúpolás* a kévek kúpba rakása.

kurtakofa* *kurtakufa*: saját készítményeit a szegedi piacon áruló szövő.

lábtörlő* *láptöllő*: gyékénykötélből összevarrott lap.

láp vízi tutaj, több összeerősített fatörzs vagy deszka. Mély vízen erről szedték a gyékényt.

lecsömböz* *lecsömböz*: a megszótt gyékényt letisztogatja a csömböktől, kiálló szálaktól.

lepihöz *lepihöz**: a finom szöszöket leszedi a szövött gyékényről.

letágul *letágul**: a kikötött átfák beljebb csúsznak és az ijan-szálak megtágulnak szövés közben.

levág — *lévág*: a kész gyékényt levágja a két átfáról.

linkekofa *linkekufa*: vö. kurtakofa.

lóra rak* = a kihúzott vizitutajokat egymásra rakják a parton, hogy azokból a víz kicsurogjon. A tutajok egymás nyíján fekszenek. Vö. nyerőgre rak.

macskanyomos fonás* két szál ijannal vagy bélgyékénnyel készült fonás a gyékényszéken és a győripáros plattján. Elnevezése onnan származhat, hogy a macskanyomra emlékeztet.

meghúz *mökhúz*: a győripáros fonásához szükséges bélgyékényt vagy javát bicska fokával meghúzogatja, hogy puhább legyen és jól lehessen fonni.

meghúzás *mökhúzás*: a felöltött ijan tájának feszesre húzása, vö. tágat húz.

megnézi a gyékényt *mögnézi a gyékényt* = A tápai embőr háromszó nézi mög a gyékényt: pünkösdi táján, június végén, mög amikő sződni kezdik.

megnyergel *mögnýergöl**: a kötő ráül a még kötetlen kévére, hogy összehibnyomja.

megparáhol *möpparáhol* = az ijant és a hasított gyékényt szövés közben vízzel meghinti, hogy jobban csüsszék. *Szüvés közbe a szüvő sokszó möpparáholi a gyéként.* Valószínűleg a szövésnek e mozzanata miatt *gúnyolják a tápaiakat így: Mikő lössz Tápén szatyorszentölés?*

megszáritás *mögszáritás*: szövés után a gyékényt télen a kemence mellett, nyáron a napon megszáritják.

megvakul a töve — *mögvakul a töve* = nem hajt ki a gyékény, ha zölden levágják. *Ha a gyéként zöden, éretlenül vágják le, akkő mögvakul a töve.*

megzötyköl *megzöcsköl*: a kötő a még bekötetlen kévét oldalról a töve kötése táján megnyomkodja, hogy a szálak eligazodjanak.

mérőbot vö. mérőgyékény.

mérőgyékény* a szövésnél — különösen a szatyorszövésnél — egy előre hitelesített gyékényszál szolgál mértékül. Ez mindig kéznél van, hogy a szövő tudja, mennyit kell a kívánt hosszúságig még szőni. Vö. mérőbot.

nagygyékény* széles gyékény: négyrőfös és bolondos. *Régön mi csak nagygyéként szűttünk.*

nagyhéjja *natyhéjja*: a gyékényszál legkülső rétegei, amiket a szövés előkészületei során lefejtene. Fűtésre, kukoricaszár kötésére használják.

nagymolnár *nagymónár* = vö. szatyor.

negyedfedeles 2,5 m hosszú és 1,6 m széles szövött gyékény.

négyrőfös 3 m hosszú és 1,6 m széles szövött gyékény. Ma főleg építőipari megrendelésre készítik.

nyeregre rak* *nyerögre rak*, vö. lóra rak.

nyíjja a gyékénynek a tövétől a levelek szétnyílásáig tartó része. Szövésre csak ez alkalmas, hossza 1—1,5 m. *A másfélméterös mán nagy-nyíjjú gyékény.*

nyilazás* az osztás egyik fajtája. A kúpokba rakott gyékényt kálapból kihúzott cédulák vagy gyufaszálak segítségével osztják el. Vö. osztás.

nyolcas* *nyócas* ha a sejmöt sodrás közben nem pödörintik vissza, az ijan összetekeredik. Ilyenkor alakja nyolcasra emlékeztet. Vö. kócalábas.

nyomás faluszéli legelő, a tápaiak itt szokták elosztani a hazaszállított gyékényt. Vö. gyöpszél, osztás.

nyújtás* *nyútás* a sodrás régebben kedvelt módja. Az ijan kezdő végét kikötötték egy fához és innen távolodva haladtak a sodrással. Ketten csinálták: az egyik sodrott, másik a sejmet tartotta. *Kive nyújtott emmá' mögén?* (ti. melyik legénnyel).

odadömböl* a beszótt gyékényszálakat a bordával jó erősen egymáshoz veri. *Néhány szál lészüvése után jó odadömböjjük az átfáhhó, hogy szorosan ájjon.*

ostoros ustoros: szép, egyenesszalú gyékény.

osztás a hazaszállított gyékény elosztása. Vagy úgy történik, hogy mindenki állít magának egy kúpot, vagy pedig nyilazzák és így egyforma minőségű jut mindenkinek.

összehajt a kész, megszáritott gyékényt lapos göngyölegbe összehajtogatja a szövő.

ötből kettő ötbű kettő: a gazda és a pusztaszedő egyezségének formája: öt kévéből kettő volt a szedőé.

ötrőfös* 3,5 m hosszú és 1,6 m széles szövött gyékény. Ma már ritkán szövik.

padkataró* a kemencepadkát borító gyékénytakaró. Védik vele a padka meszelését.

pákjás gyékény kemény szalú gyékény, aminek már kinőtt a pákjája (buzogánya). Régen tetőfedésre használták, taplót is készítettek belőle.

parcella parcella az egy gazda által kibérelt gyékényes rét neve. Ha több banda dolgozik együtt, akkor a rétet még bandánként kifarcellázzák.

pintérgyékény* finom gyékényszálakból font gyékénykötél, melyet régebben a kádárok (pintérek) a hordók csinjaiba iszkábáltak.

pipahuja pihenő munka közben, amikor pipára gyújtanak. *Szö-désné, ha jó a gyékény, mindön tíz tutaj után, de ha rossz, nagyon munkás, akkó mán mindön öt tutaj után pipahuja van.*

platt* a győripáros szatyor lapja, amelyre a fül kerül, összehajtván a szatyor alját és oldalát adja. Vö. szatyorlap.

portéka piacra vitt gyékényáru, újabban a szövetkezetnek átadott készítményt is így nevezik, pl. *Vizesen nem vöszik át a portékát.*

pozsonyi szatyor vö. szatyor.

pöffeteges *püffetegős*: vastag, húsos gyékény.

pukkadt *pukkatt*: vö. pöffeteges.

pusztaszedő* *pusztaszödő*: olyan gyékényvágó ember, akit a rétet kibérló gazda állított maga helyett.

rámába szövés* *rámába szövés* szövőszéken szövés, emellett rendszerint széken ülve szőnek. *Mi mán öt-hat éve rámába szűjük a gyékényt.*

rángatós kasza vö. csöttögtető.

rossz (ti. gyékény) ritkabordában, nagyhéjjából szövött gyékény, nem dömbölik oda erősen. Bútorszállításra, ún. pakoló gyékénynek vásároltak régen ilyet.

rovászkos *rovátkos gyékény* a nyíjján keresztirányban bevágások vannak. Feldolgozásnál széttöredezik, szövésre nem alkalmas. *A rovátkos gyéként, ha észrevösszük, lē sē vágjuk; lekfőjebb fēvajnak jó.*

rőfös szatyor vö. szatyor.

sámli kis négylábú szék, hámizásnál, hasításnál, sejmözésnél erre ülnek, szövésnél az átalfák alá teszik.

sasolás* 1. a bekötött kéve tövéből kb. két sukkra kiálló félhórnáljnyi gyékénycsomó, amit a kéve földhöz veregetésével beszorítanak a kötésbe, 2. maga a művelet, amelynek az a célja, hogy a kévekötés szorosan álljon. Vö. ékelés.

sátorgyékény nagyméretű gyékény, ami piaci sátrak, ekhós kocsik befödésére szolgál.

selyem sejmő: a belfőlhéjjának finom széle. Ijansodrásra használják.

selyemszatyor *sejmőszatyor*: bélgyékényből sűrű bordába szőtt finom szatyor. Hossza 30—55 cm, a rendelő akarata szerint.

selymezés *sejmőzés*: a selyemnek a belfőlhéjjáról körömmel való lefejtése, lecsípése.

sírverem *sírveröm*: krumpli, cékla stb. téli eltartására ásott gödör, amit Tápén gyékénnyel vagy szalmával bélelnek ki.

sodrás a selyemszálak ijanná való összesodrása, négy szálból sodorják, és amikor az egyik elfogy, beletoldanak. *Jó' tuggya dörgőni!* (jól sodrik).

sugaras vö. ostoros.

szalagosszatyor *szallagosszatyor*: olyan gyékényszatyor, amibe színes szalagokat szőnek.

szárazonszedés* *szárazonszödés*: lecsapolt vagy kiszáradt gyékényes réten történő gyékényvágás. Könnyebb, mint a vízenszedés, de ilyen helyen a gyékény silányabb.

szárvágó kukoricaszárvágásra is használt hagyományos gyékényvágó szerszám, ma már inkább a csöttögtető használatos.

szatyor 1. szövött: a) deákszatyor h.: 30—35 cm, b) kismónár h.: 55 cm, c) nagymónár h.: 60 cm, d) rőfös szatyor h.: 75—80 cm, e) pozsonyi v. hentős szatyor h.: 1 m, f) selyemszatyor 1. ott. 2. fonott: győri páros 1. ott.

szatyorlap vö. platt.

szedő szödő: 1. gyékényvágó ember, 2. gazda, aki kibérelte a gyékényes rétet, de nem ment el gyékényt vágni.

szedőrész szödőrész: az a rész, amely gyékényszedésnél a szedőt illeti. *Ügöncsak felibű szöttük, de vót úgy, hogy ötbű kettőé.*

szelemen a gunyhó főgerendája. *A szelement, mög a horogfákat ügöncsak hazúrú' köllött vinni.*

szolgafa szógafa: a szakács készítette görbe, kampós cölöp, amire a bográcsot akasztották.

sző szű: gyékénymunkát végez, a gyékényszálakat beszövi az ijan-szálak közé. Jóra szó = a beszött gyékényt erősen odadömböli, kiüti az átfához. Két bordába szó = ketten szőnek egymással szemben, így gyorsabban halad a munka.

szövő szüvő: gyékénymunkát végző asszony. A szövést Tápen csak asszonyok végzik.

szövőszék szüvőszék: két bakból és két görgőből álló szövő alkalmatosság, amely mellett széken ülve vagy állva szőnek.

tágot húz vő. meghúz.

taknyos gyékény nyálkás, puha gyékény, a bélrész kicsúszik a szárból.

tazsla töredezett, megrökönyödött gyékényfajta.

terítés* a levágott gyékény szárítása a gyékényrét partján, partos helyen. 10—12 nappal később megforgatják, majd kévébe kötik. *Mindön nap terítessé kezdődik a munka, kiterittyük az előző napi szödést.*

tiszta tiszta ruha. *Mindön szombaton visznek tisztát, mög kinyeret a szödőknek.*

tizenháromas 2 m hosszú, 1,6 m széles szövöttgyékény.

toldás* tódás 1. a végigsodrott selyemszálak közé új szálát tesznek be, 2. a fölötött ijan szakadásának összefoltozása.

töve tüve: a gyékényszálnak kaszával elvágott vége.

töve kötése tüvekötése: a kévének a gyékényszálak töve felőli kötése. *Úty próbájják ki a fiatalok munkáját, hogy bocskorral szétrúgják a kéve tüvekötését.*

tutaj kb. egy hónaljra való gyékény, szedésnél ekkora csomóba rakják a levágott gyékényt. Kötésnél általában két tutaj ad egy kévét.

tyúkülő* nagyhéjjából szőtt kosárszerű gyékénykészítmény.

vajas gyékény* puha, húsos gyékény, szatyorfül készítésére alkalmas.

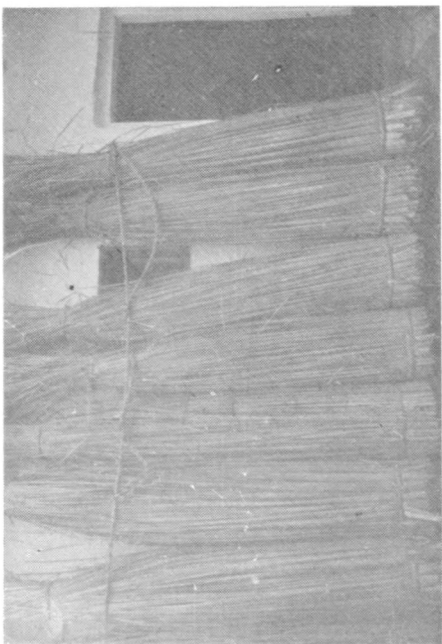
vendégoldal vendégódal: a kocsí löcseire erősített hosszú rúd, amelyre a szedők a zsákjaikat rakják. Gyékényhordásnál a kocsí kiszélesítését szolgálja.

vezérszál* a győriparos fonásánál hosszában fekvő szál, ezek együttese adja a fonás vázát, mint szövésnél az ijan.

visszapödörint* a végigsodrott selyemszálakat a sodrás irányával ellenkező irányba visszapödri.

vizenszedés* vízönszödés: gyékényvágás vízzel borított gyékényréten. Ez a gyakoribb szedési mód.

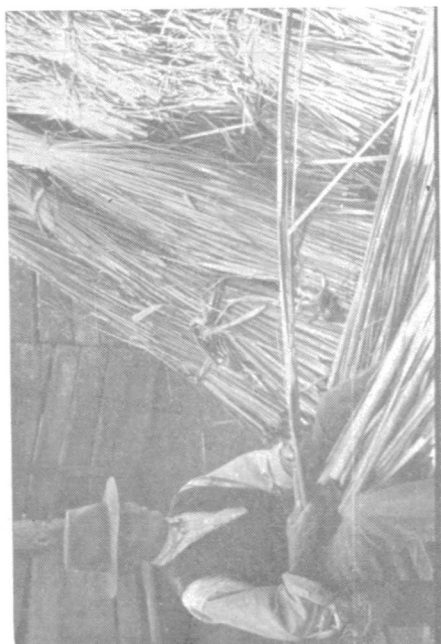
zöld gyékény* zöd gyékény: éretlen gyékény. *A zödgyékényt nem vágjuk lē, mer' akkó mögvakul a tüve.*

1. Gyékénykévék az ereszet alatt

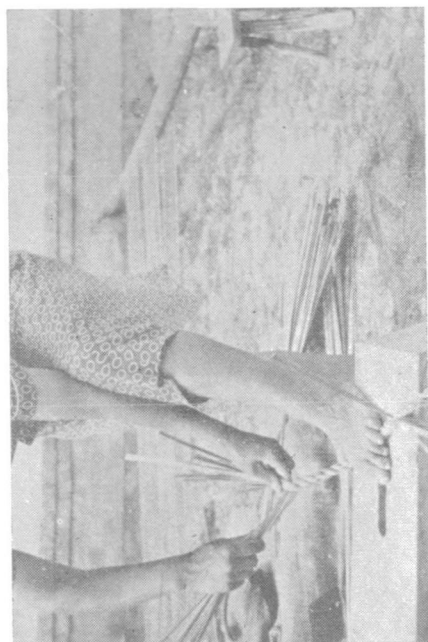
2. Hámizás

3. Hámizás

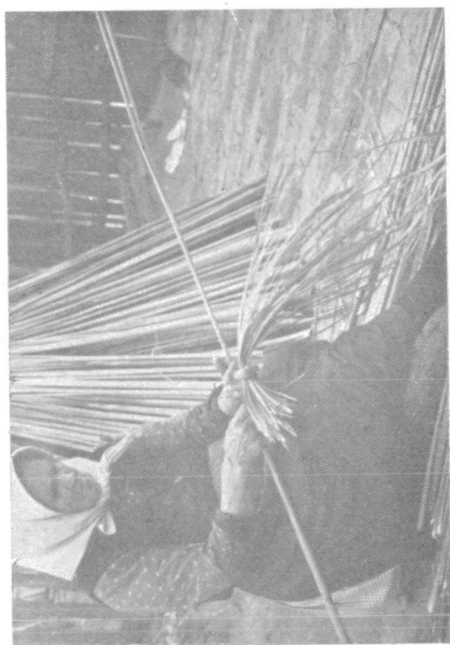
4. Sejmözés

6. A szatyor fülének fonása

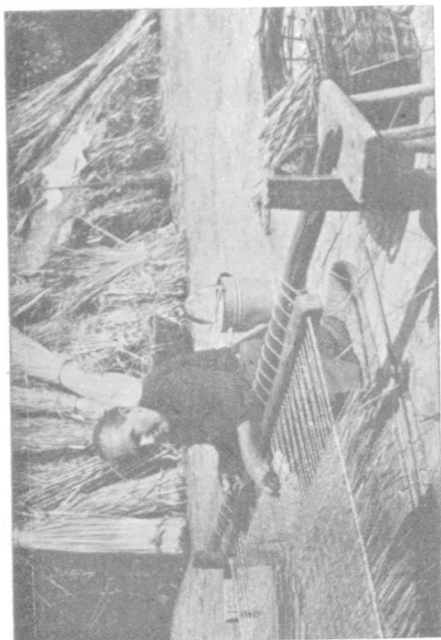
8. Az ijan fölötése

5. Sejmözés

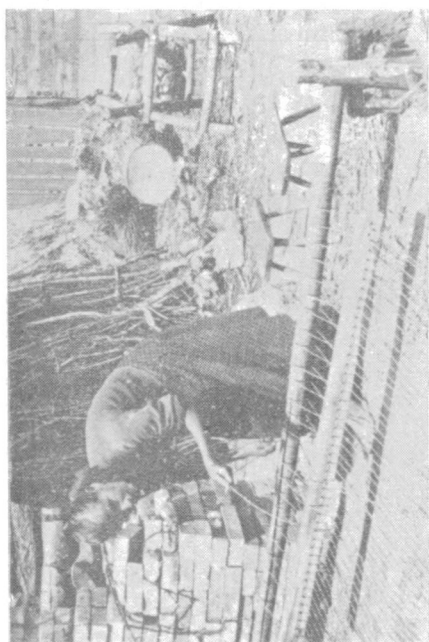
7. Az ijan sodrása

10. Szövés

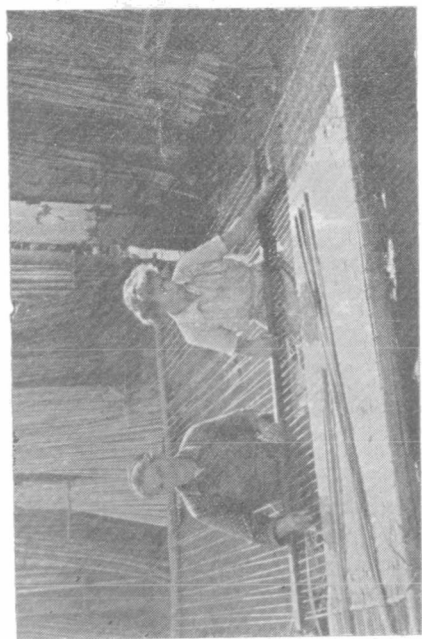
12. Két bordába szövés

9. Az ijan möghúzása

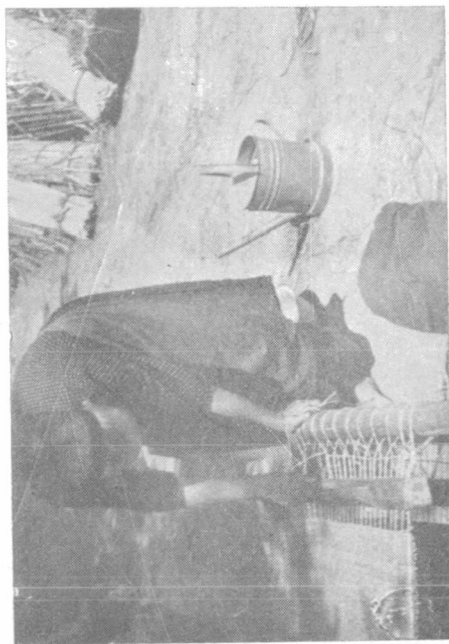
11. A szövő möghúzoli az ijan

13. Bolondos szövése

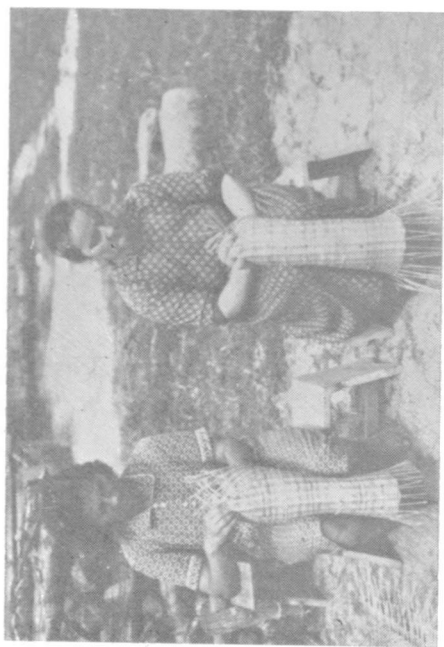
14. Szatyorszövés

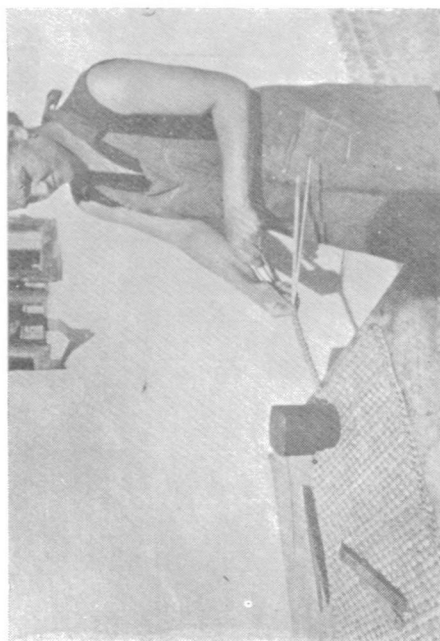
15. A gyékény levágása

16. Bekötés ill. befűzés

18. A szatyor bekötése

20. A győripáros fülének fonása

17. Lecsömbözés (letisztogatás)

19. Győripáros fonása